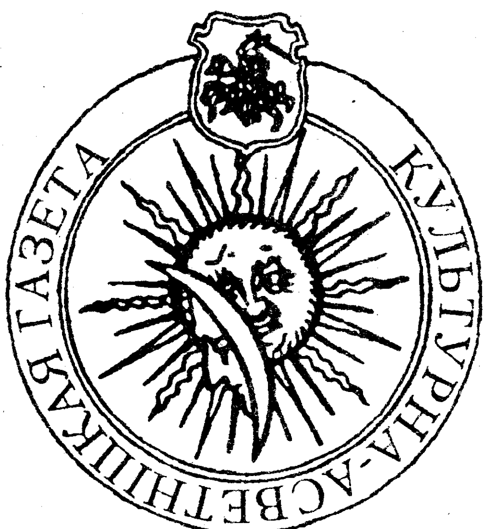

Наша Слова

ДУША НА РАЦЭ ЧАСУ *Стар.3.*

ГАЛАСЫ З ДАЛЕЧЫ *Стар.4.*

Штотыднёвік (Выходзіць з сакавіка 1990 г.) № 36 (300) 5 верасня 1996 г. Кошт — 1000 рублёў

ПОСТУП ТЫДНЯ

❍ **У рэспубліканскім друку з'явіўся праект Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь (са змяненнямі і дапаўненнямі).** І хоць у Канстытуцыі ў артыкуле 17 напісана: "Государственным языком в Республике Беларусь является белорусский язык. Русский язык имеет равный статус с белорусским", праект асноўнага закона нашай краіны зроблены толькі на расійскай мове. Гэта роўнасць?

❍ ***На Наваградчыне прайшло свята Дня беларускага пісьменства і друку.*** *Удзельнікі навукова-творчай экспедыцыі "Дарога да святыняў" правялі канферэнцыі і выступілі з лекцыямі перад настаўнікамі калектывамі сельскіх школ Меншчыны, Гарадзеншчыны і Берасцейшчыны. У Святым полі, каля вёскі Загор'е, дзе пахаваны астанкі воінаў розных нацыянальнасцяў, якія загінулі на беларускай зямлі, быў устаноўлены крыж Памяці і камень Пакаяння, а таксама асвечана дванаццаць новых храмаў. Асноўныя мерапрыемствы прайшлі на Наваградчыне — у самім Наваградку, адным з цэнтраў старажытнага беларускага кнігадрукавання,— мястэчку Любча і вёсцы Лаўрышава.*

❍ **У друку з'явіўся ўказ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь "Аб Беларускім дзяржаўным універсітэце".** Галоўная мэта ўказа — удасканаленне дзяржаўнай сістэмы адукацыі і выхавання, а таксама, улічваючы вядучую ролю Беларускага дзяржаўнага універсітэта ў падрыхтоўцы высокакваліфікаваных кадраў, развіцці навукі і культуры, умацаванні сувязей з міжнародным навуковым супольніцтвам, прадугледжана павышэнне дзеючых акладаў у сярэднім у 1,7 раза і абнаўленне матэрыяльна-тэхнічнай базы універсітэта.

❍ ***Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандр Уладзіслававіч Казулін прызначаны на пасаду рэктара Белдзяржуніверсітэта.*** *Новы кіраўнік БДУ — матэматык па адукацыі. У свой час быў сакратаром камітэта камсамола універсітэта. Нарадзіўся ў Менску. Беларус. Кандыдат фізіка-матэматычных навук і доктар педагагічных навук. Доўгі час А.Казулін працаваў у Міністэрстве народнай асветы, пасля — у Міністэрстве адукацыі і навукі. Прайшоў шлях ад памочніка міністра да намесніка.*

❍ **Пачала працу другая сесія Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь трынаццатага склікання.**

❍ ***У краіне пачаўся навучальны год.*** *У Менску 233 школы прынялі ў свае сцены 254 тысячы хлопчыкаў і дзяўчынак. Па-ранейшаму востра для сталічных школ стаіць кадравае пытанне: па сённяшні дзень тут маюцца вакансіі настаўнікаў замежнай мовы (209 чалавек), фізкультуры (102 чалавекі), беларускай мовы (50 чалавек) і інш.*

❍ **Імя Алены Кіш унесена ў "Сусветную энцыклапедыю прымітыўнага мастацтва".** Сёлета мастачцы споўнілася б 100 гадоў. Да юбілею Капыльскі краязнаўчы музей наладзіў выставу твораў сваёй зямлячкі.

❍ ***У выдавецтве Гарадзенскай абласной друкарні нядаўна выдадзены каляровы буклет "Гродна — минулае ў сучасным". Аўтары выдання — В.Швед і краязнавец В.Госцеў.***

❍ **Колькасць эканамічна актыўнага насельніцтва ў Беларусі на канец ліпеня склала 4,7 мільёна чалавек (46 працэнтаў ад агульнай колькасці жыхароў).** Больш амаль чым кожны другі ў нас ці пенсіянер, ці непаўналетні.

❍ ***У параўнанні з першымі сямю месяцамі 1996 года грашовыя даходы грамадзян нашай краіны павялічыліся на 67 працэнтаў, а расходы — на 74 працэнты.***

Да ўвагі тэлегледачоў

13 верасня а 18-ай гадзіне па Беларускім тэлебачанні будзе паказаны чарговы выпуск тэлечасопіса "Роднае слова". Ён цалкам на гэты раз прысвечаны газеце "Наша слова". Гэта будзе своеасаблівая размова праз эфір з грамадскасцю рэспублікі пра лёс газеты, яе будучыню. У перадачы прымае ўдзел галоўны рэдактар Эрнэст Ялугін. Ён падзеліцца сваімі меркаваннямі, развагамі. Вядзе перадачу літаратуразнаўца Уладзімір Содаль.

С.У.

Дзень беларускай пісьменнасці адсвяткавалі. А як з беларускай мовай?

1 верасня ў старажытным Навагрудку на галоўнай плошчы прайшла ўрачыстая цырымонія святкавання Дня беларускага пісьменства і друку. Свята патрэбнае, бо яно дае цудоўную магчымасць прыцягнуць увагу грамадскасці да праблем беларускага друкаванага слова. Аднак аточаныя колам міліцыянтаў прамоўцы — прадстаўнікі аргкамітэта, адказныя дзяржаўныя асобы ў сваім вітальным слове рабілі толькі экскурсы ў гісторыю, успаміналі колішніх слаўных змагароў за нацыянальную культуру, літаратуру і не згадвалі пра сучасных. Гэта здзіўляла. Здзівіла і тое, што другая асоба дзяржавы — Старшыня Вярхоўнага Савета Сямён Шарэцкі ўвогуле не быў запрошаны да мікрафона, быццам парламентарыям не варта меркаваць пра мінулае і сучаснае пісьменства. Здзіўляла і роля, якую надалі сабе сёння не толькі выканаўчыя чыноўнікі, але і Руская Праваслаўная Царква ў справе развіцця беларускага пісьменства і друку ад пачатку іх паўстання да сённяшняга дня — бо першыя ж беларускія кнігі друкавалі і каталікі, і пратэстанты, а да часу БССР кнігавыданне было справаю выключна прыватнай. Нягледзячы на гэта, Мітрапаліт Менскі і Слуцкі патрыяршы экзарх усяе Беларусі Філарэт адзначыў вялікую ролю беларусаў у захаванні царкоўнаславянскай мовы, а Царквы — у захаванні беларускай культуры. Відаць, таму клірыкі супольна з дзяржаўнымі чыноўнікамі адразу пасля адкрыцця свята адправіліся ў вёску Лаўрышава, каб асвяціць там агнём ад гроба Гасподня нядаўна ўсталяваны помнік святому ігумену Елісею Лаўрышаўскаму.

А пра тое, што робіцца сёння з беларускім друкаваным словам, ніхто так і не згадаў, апрача хіба прафесіянала — старшыні Дзяржкамдруку Уладзіміра Бельскага, які шчыра прызнаўся: "Мы асабліва клапоцімся аб беларускамоўных выданнях". З прычыны таго клопату — забыў ён дадаць — і зачыняюцца выданні, што больш-менш падтрымліваюць гэтую самую беларускамоўнасць, каб пазбавіцца ад непажаданых сярод іх. Таму і арыштоўваюцца банкаўскія рахункі незалежнай прэсы. Падтэкстам святкавання стала не сказаная нікім фраза: чытайце, дарагія суайчыннікі, тое, што вам прапануюць, і заўсёды будзеце весяліцца, як у Дзень беларускага пісьменства і друку.

А весялосці на той дзень хапала: дэманстраваліся старадаўнія строі, былі канцэрты, гістарычныя прадстаўленні, што адбываліся адразу ў двух селішчах — Навагарадку і пасёлку Любча. У апошнім калісьці ў часы Вялікага Княства Літоўскага была друкарня, дык вось з тае прычыны і ладзілася тут паказальнае фальклорна-масавае гулянне, якім кіравалі прафесійныя рэжысёры.

Але ці стаў Дзень пісьменства і друку святам беларускай культуры і мовы?

А.Л.

На здымку: У старадаўнім беларускім строі майстра-кніжніка выдатны акцёр Беларускага нацыянальнага тэатра імя Я.Купалы — **Аляксандр Падабед** (справа).

Фота Віктара ТАЛОЧКІ, БелТА.

"Круглы стол" становіцца пастаянным

21 жніўня ў Нацыянальным прэсцэнтры адбылося пасяджэнне "круглага стала", які быў скліканы прадстаўнікамі сямі буйнейшых палітычных партый Беларусі. Парламент на ім прадставіў С.Шарэцкі, урад — віцэ-прэм'ер С.Лінг. У якасці назіральнікаў выступілі прадстаўнікі Канстытуцыйнага суда і Вышэйшага гаспадарчага суда.

Нягледзячы на запрашэнне ініцыятараў "круглага стала", Прэзідэнт адмовіўся браць удзел у ягонай працы. С.Лінг так патлумачыў адсутнасць А.Лукашэнкі: "пазіцыя Прэзідэнта — быць вышэй за палітычныя баталіі". Таксама ён патлумачыў, што ўрад не можа падтрымаць прапанову "круглага стала" аб прывядзенні ў адпаведнасць з Канстытуцыяй усіх актаў, якія Канстытуцыйны суд прызнаў як парушэнні Асноўнага Закона Беларусі.

Фактычна, абвяргаючы пазіцыі Прэзідэнта Беларусі, усе найбольш вядомыя палітыкі пацвердзілі ўласны курс на захаванне дэмакратыі. Лідэр Аб'яднанай Грамадзянскай партыі С.Багданкевіч прызнаў эканамічны крах Беларусі. Старшыня партыі Усебеларускага адзінства і згоды Дз.Булахаў не выключыў магчымасці правядзення паралельнага рэферэндуму праз ініцыятыўную групу грамадзян. Адзін з лідэраў Партыі камуністаў В.Новікаў зазначыў, што, нягледзячы на імкненне мясцовых органаў выканаўчай улады ўнесці раскол у шэрагі камуністаў, ПКБ падтрымлівае дзейнасць "круглага стала" і ягоныя дакументы. Прадстаўнікі Кангрэса дэмакратычных прафсаюзаў падкрэслілі, што, у адрозненне ад Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі, выступаюць за адзінства дзеянняў з удзельнікамі "круглага стала".

Па выніках пасяджэння было прынятае "Пагадненне ўдзельнікаў "круглага стала", якое падпісалі яны ўсе, апрача С.Лінга. Галоўныя яго прынцыпы: уся дзейнасць пастаянна дзеючага "круглага стала" ажыццяўляецца выключна ў рамках Канстытуцыі і "круглы стол" бярэ на сябе абавязак гарантаваць захаванне правоў і свабод у Беларусі, таксама прывесці ў адпаведнасць з Канстытуцыяй усе законы, падзаконныя акты і рашэнні, рашуча запатрабаваць выканання закона аб СМІ, стварыць Назіральны савет пры Нацыянальнай тэлерадыёкампаніі. Прадстаўнік БНФ на "круглым стале" Ю.Хадыка падтрымаў ініцыятыву С.Багданкевіча аб абвяшчэнні імпічменту.

Альгерд НЕВЯРОЎСКІ.

Калонка рэдактара

Заўчасна састарылася "Знамя юности". А шкада

Газета "Знамя юности" ў № 154, 96 г. апублікавала вялізны артыкул "Подстрекатели", дзе адмысловым чынам "аглядаецца" прэса краіны, агулам ахрышчаная "апазіцыйнай". Вельмі шкада газету, рэдакцыя якой дакацілася да публікацыі падобнага матэрыялу, які вельмі нагадаў сумнавядомы пасквіль на беларускую свядомую інтэлігенцыю "Пена на волнах перестройки". Калісьці, у пачатку 60-х гадоў, маладым журналістам я працаваў у ёй і помню, які тады ў "Знаменцы" быў высокападрыхтаваны калектыў — і па прафесійнасці, і па ўзроўні культуры. Рэдакцыя была сапраўдным універсітэтам. І хоць грашыла іншым разам звыінтэрнацыяналізмам, але і выпадкаў цкавання "нацыяналістаў" не было. Наадварот, было імкненне падтрымаць беларускую культуру. Немагчыма нават уявіць, каб нехта тады дазволіў сабе такія хамскія выразы (няхай бы нават пад уціскам куратара — ЦК), якімі проста стракацяць матэрыял "Падбухторшчыкі" на адрас тых, чые паводзіны чамусьці не падабаюцца аўтару.

Адначасова ў артыкуле "Подстрекатели" робіцца вельмі небяспечнае і правакацыйнае атасамленне паняцця "дзяржаўныя інтарэсы" з карыслівымі памкненнямі пэўнай групы чыноўнікаў вышэйшага рангу. Дзяржава зацікаўлена дзеля свайго развіцця, каб даць магчымасць публічна выказацца ўсім грамадзянам незалежна ад партыйных прыхільнасцяў. У старадаўнія часы, нават цары-дэспаты пасылалі сваіх "слухачоў" на базары, каб даведацца, што сапраўды думаюць пра ўладара простыя людзі, а каля свайго трона трымалі смехачоў-блазнаў, якім беспакарана дазвалялася высмейваць грознага ўладара, а вось некаторыя чыноўнікі сапраўды могуць такога не хацець, каб найдужэй утрымацца на пасадах, нават калі ім не адпавядаюць па прафесійных якасцях. І чым горшыя гэтыя якасці, тым больш люта праследуюцца крытыкі.

У артыкуле "Подстрекатели" абліваецца брудам, перакручваецца сэнс і шэрагу публікацый з нашай газеты. Чамусьці вярзецца, быццам у "Нашым слове" друкуюцца матэрыялы, "прославляющие чеченских террористов". Рэдакцыі "Знамени юности" даводзецца вельмі пастарацца, каб не тое што працытаваць хаця б адзін падобны радок, а і знайсці ўскосны намёк на такое. Нельга ж за "прославление" лічыць матэрыялы, у якіх выказвалася трывога, што чачэнская бойня спародзіць яшчэ тысячы патэнцыяльных душагубаў у Расіі і злавесным рэхам можа адгукнуцца і ў нашай краіне. Нельга ўвогуле маўчаць, калі знішчаюць масава людзей няхай сабе і пад выглядам захавання цэласнасці федэрацыі.

Паміж тым, гэты матэрыял у "Знамени юности" можа мець і нечаканы станоўчы для грамадства вынік — не ў сэнсе, што гэтае "подстрекательство" і данос на "нацыяналістаў" справакуе загад выканаўчай улады аб прыдушэнні газет, якія не падзяляюць славянасабораўскіх палітычных сімпатый кіраўніцтва "Знамени юности" і тых, хто за імі стаіць, а дзякуючы сапраўды шырокаму агляду-абагульненню "пратэстанцкіх" грамадскіх акцый апошніх месяцаў. Асабіста мяне такое ўразіла. Гэта ж трэба было дамагчыся, каб, гаворачы словамі газеты, з "ультраправыми оппозиционерами" нечакана "породнились некоторые руководящие и депутатствующие (во як, ату іх, дэпутатаў!) "леваки". І каб Заяву Грамадскага камітэта абароны беларускай нацыянальнай гістарычнай сімволікі падпісалі і віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук Беларусі, і кіраўнікі інстытутаў, і "всяческие доценты", і "вечный подписант Василь Быков", і "сталинские лауреаты", і разам з усімі — былыя члены ЦК кампартыі Беларусі. Выходзіць, сапраўды адчуваецца нацыянальная катастрофа, калі такое адбываецца?

Відаць, ці не ўсёй рэдакцыяй давялося збіраць такую процьму амаль інтымных звестак пра "апазіцыянераў" — і хто колькі п'е, і хто якога полу і нацыянальнасці, і хто што калі казаў, і колькі цяпер зарабляе, і ў каго якая пенсія і даплаты за вучоныя ступені. Велізарная праца. Толькі нешта ў ёй адчуваецца хваравітае. Так іншым разам робіць азлобленая на ўвесь белы свет раней пары састарэлая нябарака. Таму шкада "Знамени юности". І шкада, што ў яе такі малы тыраж. Бо твор "Подстрекатели" варта было б прачытаць кожнаму грамадзяніну Беларусі. Без усякіх тлумачальных прыпісак. Упэўнены: народ і так разбярэцца, што там дзеля чаго.

Эрнэст ЯЛУГІН.

Рэха нашых публікацый

Салігорск: Марыю Мацюкевіч пакідаюць у спакоі?

Нядаўна на кватэру аўтара гэтых радкоў патэлефанавала настаўніца беларускай мовы і літаратуры СШ № 11 г.Салігорска, кіраўніца Салігорскай філіі ТБМ імя Ф.Скарыны Марыя Мацюкевіч. Яна паведаміла, што мае на руках афіцыйны ліст з управы адукацыі Менскага аблвыканкама, падпісаны намеснікам начальніка гэтай управы Георгіем Ніканавічам. Дакумент, па словах Марыі Мацюкевіч, сведчыць, што нарэшце праслед настаўніцы за яе празмерную любоў да гістарычнай нацыянальнай сімволікі спынены. Педагог аднаўленая ў школе ў сваіх правах. Спынена і спроба дырэктара школы № 11 У.Кашталяна паўплываць на змену беларускамоўнага статуса школы на расійскамоўны.

Марыя Сцяпанаўна выказала ўдзячнасць "Нашаму слову" ды іншым друкаваным органам, якія разам з "НС" паўсталі на абарону настаўніцы. Вельмі ўдзячная Марыя Сцяпанаўна і дэпутату ВС Аляксандру Дабравольскаму ды нацыянальна свядомым чыноўнікам з абласной управы адукацыі, якія ў адказны момант не пакінулі педагога ў бядзе, не дазволілі русіфікатарам яшчэ раз паздзекавацца з беларускай мовы ў той школе, дзе выкладае спадарыня Мацюкевіч.

Нагадаю чытачам, што, пачынаючы з кастрычніка 1995-га, калі на сваім адкрытым уроку беларускай літаратуры Марыя Сцяпанаўна скарыстала бел-чырвона-белы сцяжок, тлумачачы вучням 7 "Б" класа купалаўскі верш "Прарок", і да нядаўняга часу гэтую настаўніцу падвяргалі самым што ні ёсць непрыхаваным цкаванням па палітычных матывах. За той самы ўрок з яе патрабавалі пісаць "тлумачальную", а калі вучні з 7 "Б" сталі рэгулярна зрываць і нішчыць вывешаны ў кабінеце беларускай мовы і літаратуры паслярэферэндумаўскі герб "з каласкамі" (такое паўтаралася некалькі разоў) ды на месца знішчанага "нова-старога" сімвала мацаваць "Пагоню", Марыю Мацюкевіч адхілілі ад загадвання кабінетам. У гарана ёй прапанавалі выбіраць між палітыкай і педагогікай. І ў міліцыі палічылі патрэбным сурова папярэдзіць аб адказнасці за публічнае грэбаванне "ўсенародна" ўхваленымі сімваламі.

Марыя Сцяпанаўна ў адзін з момантаў злегла ў мясцовую бальніцу — не вытрымала сэрца. І гэта зразумела: яшчэ ўчора яе, настаўніцу вышэйшай катэгорыі, начальства хваліла за выхаванне ў дзецях пачуцця патрыятызму, а сёння за тое ж самае ўжо ганілі, папікаючы, быццам бы з дзяцей яна зрабіла маленькіх нацыяналістаў.

І ўсім гэтым цкавальнікам няўцям, што за час, калі быў прыняты Закон аб мовах у Беларускай ССР і да мінулагодняга рэферэндуму, вучні паспелі прызнаць "сваімі" бел-чырвона-белы сцяг і "Пагоню", што яны знаёмыя з сапраўднай, а не кан'юнктурнай гісторыяй Айчыны. Нарэшце, яны лічаць сваёй і беларускую мову, і гэта ўжо не зруйнаваць у іх душах ніякімі галасаваннямі дарослых людзей.

Вось чаму па-свойму пачалі пратэставаць супраць знявагі нацыянальнай мовы і сімволікі, стварылі патаемна нешта накшталт "Маладой гвардыі", толькі з папраўкамі на эпоху, геаграфію і сімволіку. "Наша слова" ў свой час змясціла некалькі матэрыялаў пра гэтую прыкрую і адначасова гераічную на сваім, зразумела, узроўні, гісторыю: "Данос за беларускасць" (№ 3 за 17 студзеня 1996 г.), "Пра салігорскую Рагнеду і пра лом, супраць якога няма прыёму" (№ 16 за 17 красавіка 1996 г.), "Салігорск: "грамадзянская вайна працягваецца" (№ 22 за 30 траўня 1996 г.).

Друкаваны орган Беларускага Хельсінкскага камітэта — штомесячнік **"Круг"** у сваім другім сёлетнім выпуску таксама абароне Марыі Мацюкевіч і яе вучняў ад шавіністаў прысвяціў цэлую газетную старонку, а потым гэтыя матэрыялы (ужо зусім нядаўна) перадрукавала газета Беларускай канфедэрацыі дэмакратычных прафсаюзаў — **"Свабодныя прафсаюзы"**. Некалькі вострых рэпартажаў прагучала ў эфіры Беларускай службы **Радыё Свабода**...

А зараз я прывяду запісаны на дыктафон каментар ужо знаёмага чытачам аднаго з кіраўнікоў управы адукацыі Менаблвыканкама Георгія Ніканавіча:

— Мацюкевіч — нядрэнная настаўніца. І вельмі многа працуе над тым, каб даваць добрыя ўрокі і ставіць на патрэбны ўзровень выкладанне беларускай мовы і літаратуры. Выкладаючы тэму, якая была звязана з гісторыяй Беларусі, яна выкарыстоўвала герб і сцяг таго часу — "Пагоню" і бел-чырвона-белы сцяг. Як мы пагледзелі, тут ніякіх парушэнняў з яе боку не было. Ва ўправе адукацыі на гэты конт думка адназначная: названыя сімвалы на ўроку скарыстаныя правільна. Канешне, там, дзе належыць, павінен размяшчацца ў кабінеце беларускай мовы і літаратуры і прыняты рэферэндумам новы герб. Мы пра гэта сказалі Марыі Сцяпанаўне, і яна з тым пагадзілася. Адносна ж таго непаразумення, калі быў гэты герб разбіты, ну дык настаўніца заявіла: дзеці герб разбілі выпадкова. Мацюкевіч мы пакідаем загадванне яе кабінетам. Мы ўказалі дырэктару СШ № 11 Каштальяну і аддзелу адукацыі Салігорскага гарвыканкама, каб ніякіх пераўтварэнняў гэтага памяшкання ў кабінет расійскай мовы і літаратуры не праводзілі.

Што да мовы выкладання ў згаданай школе, то мы яе дырэктару і аддзелу адукацыі ўказалі: бацькам, якія пажадаюць такое ўчыніць, трэба абавязкова растлумачыць усе акалічнасці і наступствы, звязаныя з пераводам вучняў з мовы беларускай на мову расійскую ў выкладанні прадметаў. Ясна, што ў параўнанні з тым, якімі аб'ёмамі ідзе засваенне расійскай мовы ў расійскамоўных школах, вучні ў беларускамоўнай СШ № 11 яўна адсталі. І калі займацца ўсур'ёз гэтай справай, спатрэбяцца працяглыя дадатковыя заняткі. Ці захочуць гэтага дзеці?.. Ці асіляць яны перагрузку?

Хацелася б спадзявацца, што нарэшце Марыю Мацюкевіч і беларускую мову ў адзінаццатай школе г.Салігорска пакінуць у спакоі. Спадзяёмся, дарослым хопіць педагагічнага таленту паважаць нацыянальныя пачуцці ды ўжо выхаваныя ў дзіцячых душах перакананні (я ўжо не кажу пра тое, каб пахваліць гэтых вучняў за сапраўдны патрыятызм).

Алесь МІКАЛАЙЧАНКА,
сакратар кантрольнай камісіі Беларускага Хельсінкскага камітэта, карэспандэнт "Нашага слова".

"Нам патрэбная Беларусь"

Усё большую вядомасць у краіне набывае дзейнасць арганізацыі "Беларуская перспектыва". Каб пазнаёміць з ёю чытачоў, наш карэспандэнт сустрэўся з прэс-сакратаром і сябрам Савета заснавальнікаў "Беларускай перспектывы" Валянцінай Трыгубовіч.

— Чым была выкліканая неабходнасць стварэння "Беларускай перспектывы"?

— "Беларуская перспектыва" як арганізацыя паўстала дзеля тварэння грамадзянскай супольнасці, дзеля таго, каб дапамагчы людзям нашай раз'яднанай, на жаль, нацыі ўсвядоміць свае агульныя інтарэсы і навучыцца гуртавацца дзеля іх абароны. Арганізацыя з'яўляецца надпартыйнай, непалітычнай. Ініцыятарамі яе стварэння выступілі былыя актывісты Беларускага Народнага Фронту, якія дзеля гэтай справы пакінулі кіруючыя пасады ў БНФ, хоць засталіся яе шараговымі сябрамі. Каб дасягнуць нашай мэты — годнага жыцця людзей у незалежнай Беларусі, патрэбна праца вялікай колькасці людзей і праца ў розных кірунках. Дзейнасць арганізацыі, якая хоча мець уплыў на грамадства, мусіць закрануць самыя шырокія слаі гэтага грамадства. Пакуль адны мітынгуюць, іншыя павінны вучыць дзяцей, займацца праблемамі эканомікі, экалогіі і культуры. Беларуская ідэя, якой усе мы служым, мае шмат вымярэнняў і яе рэалізацыя патрабуе не столькі яднання пад адзіным кіраўніцтвам, колькі дзейнасці ў агульным кірунку, якой будуць займацца людзі, маючыя адпаведныя здольнасці, схільнасці і досвед.

Каля года таму была створаная ініцыятыўная група, у якую ўвайшлі Вера Чуйко, Валянцін Голубеў, Уладзімір Анцулевіч, Віктар Івашкевіч і я. Наша ініцыятыва набыла выгляд грамадскага навукова-аналітычнага цэнтра "Беларуская перспектыва", устаноўчы сход якога адбыўся 14 верасня 1995 года. А 10 лістапада таго ж года Цэнтр атрымаў пасведчанне аб рэгістрацыі і пачаў дзейнічаць.

— Што гэта за арганізацыя?

— Непалітычная і адкрытая для супрацоўніцтва з усімі сіламі, якія стаяць на грунце беларускай дзяржаўнасці, пільнуюць законаў і Канстытуцыі краіны, выступаюць за рынкавую эканоміку, за правы чалавека ды іншыя дэмакратычныя каштоўнасці.

— Якія мэты ставіць перад сабою "Беларуская перспектыва"?

— Гэта відаць ужо з назвы — пабудову ў перспектыве нармальнага, цывілізаванага грамадства. А бліжэйшая наша задача — тварэнне грамадскай супольнасці. Мы маем намер супрацоўніцтва з грамадскімі, навуковымі, дабрачыннымі арганізацыямі як у краі, так і за мяжою, з усімі, хто намагаецца вырашыць сацыяльныя, эканамічныя ды іншыя праблемы нашага грамадства.

— Якім чынам будуць ажыццяўляцца планы Цэнтра?

— Ім кіруе Савет заснавальнікаў. Зважаючы на досвед іншых арганізацый, у яго склад былі ўключаны людзі, абазнаныя ў самых розных сферах жыцця: прафсаюзны лідэр, матэматык, эканаміст, гісторык, геолаг, аграрнік, юрыст, прадпрымальнік... Але мы не збіраемся агулам развязваць нейкую адну праблему. Кожны з сяброў Савета заснавальнікаў можа і мусіць курыраваць нейкую з праграм Цэнтра ў сферы сваёй прафесійнай дзейнасці або асабістых інтарэсаў. Такім чынам, мы ўжо правялі некалькі акцыяў — канферэнцыі "Праблемы прыцягнення замежных інвестыцый у эканоміку постсацыялістычных краін Усходняй Еўропы", "Праблемы рынкавых рэформаў сельскай гаспадаркі ў краінах Усходняй Еўропы" ды іншыя. Дзейнічае створаны пры Цэнтры фонд "Гальшанскі замак".

— У спісе кіраўнікоў "Беларускай перспектывы" побач стаяць прозвішчы людзей, вядомых сваёй дзейнасцю ў вельмі непадобных арганізацыях: былога актывіста ТБМ Валянціна Голубева і былога ўдзельніка прэзідэнцкай каманды Аляксандра Фядуты, былога лідэра БНФ Віктара Івашкевіча і старшыні Камітэта абароны міру Івана Кірыенкі...

— Усе яны людзі дастаткова вядомыя, уплывовыя ў грамадстве і занепакоеныя беларускай справай, беларускай дзяржаўнасцю. Той жа Фядута — сёння дзяржаўнік больш, чым іншыя адраджэнцы, якія шмат гадоў лямантуюць, але нічога дагэтуль не зрабілі.

— На якія сродкі ажыццяўляюцца вашыя праекты?

— Пытанне фінансавання Цэнтра застаецца адкрытым, бо ўласных сродкаў мы не маем. З праектамі, распрацаванымі "Беларускай перспектывай", мы звяртаемся ў розныя фонды. Тыя з нашых ініцыятыў, пад якія выдаюцца гранты, рэалізуюцца. Пакуль што ўсе ажыццяўлёныя намі праекты фінансаваліся Фондам Сораса.

Мы не займаемся размеркаваннем чужых грошай на падтрымку чужых праграм. Таму часам расчароўваюцца людзі, якія прыходзяць да нас з пытаннем "Што вы можаце нам даць?". Адзінае, што мы даём,— юрыдычны дах. Гэта пазбавіць ініцыятыўных людзей патрэбы рэгістравацца, пісаць статут уласнай арганізацыі, пераадольваць бюракратычныя перашкоды. Сваю сацыяльную праграму яны могуць здзяйсняць пад нашым дахам.

— Гэта значыць, што "Беларуская перспектыва" — такая ж арганізацыя дахавага тыпу, як "Аб'яднаны шлях" ці нядаўна створаная В.Вячоркам "Супольнасць", пра якія мы ўжо пісалі?

— Мне няшмат вядома пра дзейнасць фонду "Супольнасць", была толькі на канферэнцыі выдаўцоў незалежнай прэсы, арганізаванай ім разам з Беларускай асацыяцыяй журналістаў у сакавіку гэтага года. А "Аб'яднаны шлях" — гэта беларуская філія аналагічнай амерыканскай арганізацыі, якая мае адтуль фінансаванне і займаецца падтрымкай дэмакратыі наогул.

— Вам патрэбна не проста дэмакратыя?

— Нам патрэбная незалежная, дэмакратычная, прававая Беларусь. Але пабудова беларускага дома — працэс даўгі, а можа і вечны, які патрабуе шмат намаганняў.

— Якія праекты "Беларускай перспектывы" адлюстроўваюць гэтыя намаганні?

— Толькі ў сферы сродкаў масавай інфармацыі Цэнтрам стварана некалькі праектаў спрыяння і развіцця незалежных сродкаў масавай інфармацыі, вядзецца стварэнне сеткі распаўсюджвання незалежнай прэсы. Гэта вельмі важна ўжо таму, што наперадзе ў нас давыбары і рэферэндумы, у час падрыхтоўкі да якіх могуць быць перакрытыя шляхі распаўсюджвання непатрэбнай уладам інфармацыі. Цяпер мы чакаем атрымання грантаў пад гэтыя праекты — семінары, курсы, канферэнцыі...

— Сярод людзей, рашэнні якіх вызначаюць кірункі дзейнасці Цэнтра, тыя, для якіх беларуская мова ёсць безумоўным прыярытэтам, складаюць, на мой погляд, меншасць. Ці не ўбачым мы ў перспектыве свабодную, незалежную, заможную Беларусь, але без беларускай мовы?

— Ваша ўражанне памылковае. Большасць нашага Савета заснавальнікаў якраз беларускамоўная, але для нас важней тое, што чалавек робіць, чым тое, як ён гаворыць. За гады сваёй грамадскай дзейнасці я не аднойчы была сведкам імгненнай моўнай мімікрыі, таму моўнасць чалавека перастала для мяне быць лакмусавай паперкай сяброўства ці суперніцтва. Мне важна, наколькі жыццёвыя перакананні чалавека супадаюць з маімі. Калі ён патрыёт сваёй краіны, працуе на дабро яе людзей, дэмакрат і маральная асоба, ён пры спрыяльных абставінах незаўважна і натуральна сам пяройдзе на беларускую мову. А вось якім чынам зрабіць беларускамоўным усё грамадства, пытанне больш складанае. Нацыянальная культура стане першаснай толькі тады, калі яна будзе падтрыманая дзяржавай. А дзеля таго патрэбна, каб да ўлады прыйшлі людзі з беларускім менталітэтам і каб існавала моцная грамадзянская супольнасць. Якраз гэтаму і мае спрыяць наша дзейнасць.

Запісаў У.ПАНАДА.

Суд над украінскімі грамадзянамі адкладзены

21 жніўня да будынка Менскага гарадскога суда зранку сцягнуўся вялікі натоўп, таму праз нейкі час лёсвіцу заняў кардон міліцыянтаў. Але ніякіх эксцэсаў не адбывалася. Хіба што толькі сваякі ўкраінцаў, арыштаваных па абвінавачванні ў масавых беспарадках 26 красавіка, з голасным плачам патрабавалі дазволіць ім хаця б падысці да сталёвай клеткі, у якую былі памешчаныя падсудныя. Але паколькі частка з іх была выкліканая на суд у якасці сведкаў, ім прыйшлося пакінуць залу адразу на пачатку працэсу.

Як і чакалася, некалькі падсудных — У.Салавей, А.Шаптыцкі і А.Міранюк,— абвясцілі, што адказваць на пытанні суда будуць на ўкраінскай мове, але перакладчыка патрабаваць не сталі, патлумачыўшы, што разумеюць расійскую мову, на якой вядзецца працэс. Усё ж перакладчык быў прызначаны, і на заданае праз яго пытанне аб даверу ці недаверу да суддзі адказ усіх сямёх падсудных быў аднолькавы: цяжка казаць аб даверу да чалавека, якога раней бачыць не даводзілася, але дзе ўзяць іншага? Праўда, У.Салавей паведаміў, што быў блізка пазнаёміцца з суддзёй П.Каршуновічам і задаў некалькі пытанняў наконт асобы апошняга,— вядома, той адказваць адмовіўся. Папрасіў У.Салавей і дазволу ўслых прачытаць малітву, каб суд прайшоў згодна з традыцыямі хрысціянскай міласэрнасці,— не пагадзіўся П.Каршуновіч і на гэта.

Як вядома, справа ўкраінскіх грамадзян павінна была разглядацца судом Цэнтральнага раёна г.Менска, але слухацца ў больш вялікай зале гарадскога суда, каб даць магчымасць прысутнічаць на ім прадстаўнікам прэсы, аб чым раней падалі хадайніцтва адвакаты ўкраінцаў Н.Дударава, У.Калеснікаў і А.Скаруліс. Але пракурор Я.Бабкіна адразу абвясціла: справа такога ўзроўню не можа разглядацца раённым судом, бо па падсуднасці матэрыялы па артыкуле 186 п.3 КК не знаходзяцца ў ягонай кампетэнцыі. Яна адразу падала хадайніцтва аб перадачы справы ў гарадскі суд, нягледзячы на пратэст адвакатаў, якія выказалі занепакоенасць тым, што, пайшоўшы далей па судовых інстанцыях, справа можа затрымацца па "тэхнічных падставах" ці наогул вярнуцца на даследаванне, што падоўжыць тэрмін знаходжання ў СІЗО украінскіх грамадзян, сярод якіх ёсць і цяжка хворыя.

Нарада суда па хадайніцтву пракурора цягнулася дзве гадзіны, хаця раіўся П.Каршуновіч, відавочна, з самім сабой — працэс ішоў без народных засядальнікаў. За гэты час дэпутат Вярхоўнай Рады Украіны А.Вітовіч, які прыехаў на працэс, паведаміў журналістам, што напярэдадні было амаль вырашана пытанне расійскім і чачэнскім бакамі аб магчымасці абмену ўкраінцаў на ваеннапалонных расійскіх федэральных войск. А.Вітовіч пацвердзіў, што ўсе перашкоды на апошніх перамовах па гэтым пытанні вырашыліся, і зараз апошні крок — за Прэзідэнтам Беларусі.

У такіх абставінах рашэнне суддзі П.Каршуновіча аб задавальненні хадайніцтва пракурора і перадачы справы ў гарадскі суд можна ўспрыняць, як жаданне адцягнуць час і дачакацца абмену. Але верагодны і разлік на тое, што перадача справы ў гарсуд дасць магчымасць замарудзіць яе, вымусіўшы ўкраінцаў правесці ў СІЗО яшчэ шмат часу.

Язэп СІНІЦКІ.

Душа на рацэ часу

Гутаркі з Янкам Брылём

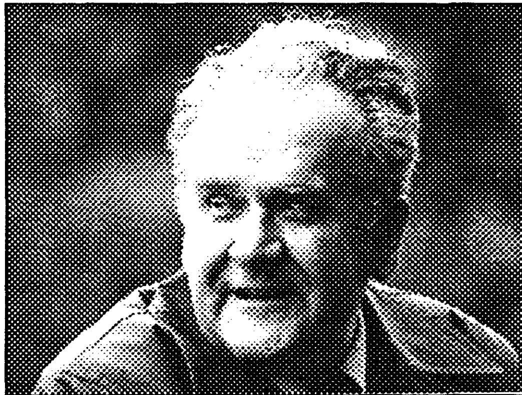

— Іван Антонавіч, ці залежыце Вы ў сваёй пісьменніцкай працы ад настрою, або, як звычайна кажуць, ад натхнення? І яшчэ: у якім рэжыме Вы працуеце — урыўкамі або доўгімі часінамі, ранкамі ці вечарамі?

— Пытанне вельмі капрызнае. Я не разумею, калі кажуць: "Ні дня без радка" або "Я дзве старонкі кожны дзень павінен зрабіць". Калі ёсць настрой, то чаму аднудзве старонкі? А калі няма настрою, то адкуль узяць гэтыя старонкі? Хаця, скажам, Леў Талстой пісаў: "Я плюю на вдохновение. Я сажусь и работаю. И оно приходит". Я рад, калі мне працуецца з сямі да дванаццаці раніцы. Што да мяне, то я дагэтуль працую ўрыўкамі, адзін раз з больш прасветленым, другі раз з менш прасветленым настроем. Мне, як малафармісту, аўтару пераважна апавяданняў і мініяцюр, на кожны твор трэба пасобку настройвацца. Я некалі невялікае — на тры старонкі — апавяданне "Memento mori" ў тры прыёмы пісаў. У мяне няма значнага вопыту, як выцягваць даўжэйшыя рэчы — як баразну, калі ідзеш за плугам, ці як валун з зямлі. Час, як вядома, у нас такі, што цяжка знайсці адпаведны настрой, а тым больш спакой. Працытую яшчэ аднаго класіка — Твардоўскага: "Писатель должен иметь запас покоя". Цяпер мне добра працуецца на лецішчы, у цішыні такой лясной над Нёманам. Там і часу, і спакою хапае, але не заўсёды бывае адпаведны настрой. Апошнія дзве кніжкі — "Сёння і памяць" і "На сцежцы дзеці" і публікацыі ў "Полымі" менавіта напісаны ў маім наднёманскім Крынічным.

— Крынічнае блізка ад Загора?

— Блізка, за шэсць кіламетраў.

— Адчуваецца, Іван Антонавіч, што прырода для Вас вельмі многа значыць. Аб гэтым гавораць Вашы творы. Памятаецца, у адным з іх Вы зрабілі такое прызнанне: "Калі я апісваю прыроду, гэта не капіраванне, а радасць, што жыву, што бачу". Гэта адчуванні гараджаніна?

— Я не ведаю, што было б са мной, каб я заставаўся гарадскім жыхаром, нарадзіўшыся ў Адэсе. Мне было пяць гадоў, як мяне прывезлі ў вёску, і гэта стала такой зачараванасцю, што дагэтуль памятаю. Раптам адчуеш пах свежага сена з воза, той самы пах, які ты адчуў тады, першы раз; ці ўспомніцца, як памагаў маці вечарам капаць бульбу: ты яе падбіраеш і вось яна ў цябе ў руцэ і нават, калі забудзешся, зямля з яе ў рот пападзе. Ёсць свая мудрасць у тым, што кожны кулік сваё балота хваліць. Не абавязкова жыць у нейкай пышнай прыродзе, нарадзіцца ў выключна прыгожай мясцовасці. Калі браць толькі Беларусь, то колькі я ўжо адкрыццяў меў у сваім жыцці і яшчэ колькі буду іх мець. Я добра вывучыў і абжыў Нарачанскія азёры — і на лодцы з вёсламі, і на маторцы, і з рукзаком вакол гэтых азёр многа хадзіў. Многа было адкрыццяў, калі з Адамовічам і Калеснікам збіралі матэрыял для кнігі "Я — з вогненнай вёскі". Дагэтуль бачу дубовы лес над Убарцю — прыгажосць такую, ці непраходныя лясы з балотамі ў Расонскім раёне, ці раскошныя Палескія раўніны з працьмай буслоў, дзе па дзве буслянкі на адной хаце ў вёсцы. Але я не ў крыўдзе на сваю вёску: яна ў нас палявая, яна ў нас балоцістая. На прадвесні і ўвосень гэта не проста балота, гэта сіні глей — ідуць і гразнуць каровы, вымя валочыцца па гразі. Лесу блізка няма — адны шпакі і перапёлкі, салаўя ўпершыню пачуў дзесьці ў 17 гадоў, як ездзілі лазу рэзаць... Але тут і Скарыну можна згадаць: ласку найбольшую маюць да тых мясцін, дзе нарадзіліся. Якая ні была б прырода сціплая, а яна вельмі многа дае для пазнання і захаплення.

У сваім Крынічным жыву з 1978 года і ніяк не нацешуся. Мне здаецца — і тое самае, і не тое самае. Часам да жонкі падыду, загавару пра журавоў. А яна адразу: "Пісаў, пісаў!.." А я ўсё ж не магу не хвалявацца. Курлыканне журавоў мяне можа спыніць. Я буду стаяць і слухаць. На жаль, цяпер няма вечнага спадарожніка нашага ў маленстве і ў маладосці, і тады, як пасвілі, і тады, як зямлю аралі,— жаўранка няма. Дахімічыліся. Ідзеш па цудоўным збожжы сцежкай і не чуеш жаўранка. Калі яны зноў запяюць? Я мяркую, што запяюць на Панямонні нашым: не было ж буслоў, а цяпер іх шмат — з'явіліся жабы, з'явіліся і буслы.

Пазнанне прыроды пачынаецца з усяго. Памятаю, як пасля вяртання з Адэсы ў Загора прыходзілі наведаць маму сваячкі і суседкі і прыносілі ў падарунак курэй — стракатых, з чырвонымі грабянямі. Гэта мяне так уразіла, што я доўга прыглядаўся да іх, паклаўшыся дзеля зручнасці на падлогу. Таксама як цяга да гукаў, як цяга да песні, як цяга да слова, змалку была цяга і да прыроды. Пасля прыйшлося бачыць яе, самую розную, у падарожжах па Еўропе з заездам у Турцыю, Італію, Грэцыю, у падарожжах па Індыі, у размаху такіх рэк, як Енісей, Волга, Амур, у палётах над акіянам,— і ўсюды яна давала вельмі многа захаплення і харчу такога душэўнага. І адчуванне гэтай красы жыве ў мяне і без яго не было б нічога.

— Іван Антонавіч, я ведаю таксама, што Вы — вялікі кнігалюб. І ў гэтым нічога дзіўнага няма, бо інакш Вы не сталі б у літаратуры Янкам Брылём. Мяне глыбока ўразіла Ваша мініяцюра "Служэнне" — пра чалавека, які, паміраючы, казаў, што найбольш яму шкада развітвацца з прыродай. А Вы зазначылі: "А мне было б з кнігай. Выбліснуць з невядомасці, захоплена разгарнуць кнігу сусветнай літаратуры і зноў ісці ў нябыт". Дык што ж значаць у Вашым жыцці кнігі?

— Ведаеце, у нас звычайна пытаюць: "Якое ваша хобі?" У мяне няма хобі, у мяне з маленства вялікая цяга да чытання, да кніг. Я і цяпер параўнаўча многа чытаю — магу зачытацца на цэлы дзень. І тут наша скрыжаванне беларускае — гістарычнае скрыжаванне ўплываў, змены ўлады, якія пры ўсіх сваіх адмоўных якасцях мелі нешта станоўчае. Змалку я не абмяжоўваўся нейкім колам у чытанні, скажам, толькі сваім, нацыянальным, а чытаў на чатырох мовах — расійскай, польскай, беларускай і украінскай. Праз іх сусветную літаратуру пазнаваў. Польская кніга была ў школе, беларускую кнігу атрымліваў з Вільні. За палякамі беларусы трымаліся адзін аднаго: хто вучыўся ў гімназіі ці ва універсітэце, думаў пра таго, хто не можа вучыцца. Мне прывозілі беларускія віленскія выданні бясплатна, тым больш, што хлопцы ведалі: я не толькі чытаю, але і пішу. Украінскія кнігі адкуль браў? За два кіламетры ад майго Загора ёсць цікавая вёска Трошчыцы, скуль чалавек дзесяць у міжваенны час закончылі Беларускую навагрудскую гімназію, а чалавек шэсць — універсітэт у Празе. Адзін з іх, Леў Гарошка, будучы архімандрыт, трымаў у бацькоў добрую бібліятэку. Я сябраваў з яго малодшым братам і браў у яго тыя кнігі, сярод якіх шмат было ўкраінскіх. Так што заходнеўкраінская і класічная ўкраінская літаратуры мне знаёмы з маленства. Украінцаў чытаю толькі ў арыгінале, сабраў ладную бібліятэчку украінскіх пісьменнікаў. Што да расійскай кнігі, то ў наваколльных вёсках іх было шмат — засталіся ад прыфрантавой паласы ў Першую сусветную вайну. Лічу, што чытанне мае тое вялікае значэнне, што акумулюешся, заражаешся братэрствам якімсьці з тым, хто табе ўпадабаўся з пісьменнікаў, і гэта наводзіць на добрыя думкі. У Чорнага ёсць характэрнае выказванне: "Тая кніга добрая, якая ўзбівае на добрыя думкі". У маёй рабоце такая асаблівасць ёсць: часам чытаю і не магу чытаць — адрываюся ад кнігі і адрываюся. Гэта не значыць, што адтуль нешта бяру, але чытанне ўзварушвае ва мне сваё. Без чытання, без засваення чужога духоўнага вопыту няма і не можа быць прагрэсу. Калі ж вяртацца да думкі, каму чаго бывае шкада перад смерцю, то яшчэ Леў Талстой гаварыў: "Пусть пропадёт к чёрту вся наша культура, вот только музыку жалко". Яму шкада было музыкі. Мне таксама шкада музыкі, але і песні шкада, і музыкі слова шкада,— усяго таго, што варта жыцця на зямлі, варта чалавечых пакут. Як у народзе кажуць: "Божа, Божа, не так нажывешся, як напакутуешся".

— Крытыкі шмат разважаюць пра творчыя ўплывы адных мастакоў слова на іншых. А што Вы ўзялі ад сваіх любімых пісьменнікаў, спасцігаючы іх майстэрства і філасофію?

— Растлумачыць на прыкладзе ўласнай творчасці чужы ўплыў немагчыма. Гэта ўсё роўна, што растлумачыць, колькі ўсяго ты навучыўся ў іншых. А што яны мне далі? Усё жыццё далі! Добрая літаратура ўсё жыццё дае. Найбольшы ўплыў на мяне зрабілі Талстой і Чэхаў. Талстой цэльнасцю сваёй натуры. Я не разумею дзялення Талстога на мастака і філасофа. Ленін яго страшэнна прынізіў, назваўшы "зеркалом русской революции". Талстой — люстра жыцця на зямлі, а яго творчасць звузілі да люстра рэвалюцыі. Калісьці стары Федзін гаварыў, што калі чалавек паляціць на Марс і ў яго будуць пытацца, адкуль ён, то можна адказаць двума словамі: Зямля і Талстой. Або возьмем трыумфальнае шэсце Чэхава па зямлі, калі дзе-небудзь у Індыі перад тысячамі слухачоў у белых апратках цябе просяць расказаць пра яго. Гэта нават не слава, а веданне ўсімі людзьмі такіх волатаў духу.

Не многія пісьменнікі перачытваюцца. Я ўжо пісаў, як Караткевіч, перачытваючы "Хаджы-Мурата" Талстога, прыйшоў ноччу плачучы да мяне і пачаў мне чытаць адтуль урывак. Захліпаецца і кажа: "Колькі ім, маскалям, можна дараваць за вось гэты раздзельчык". Я таксама некалькі разоў перачытваў Хаджы-Мурата, тройчы "Вайну і мір", двойчы — Герцэна і Сервантэса і шмат разоў аповесці і апавяданні Чэхава, пісьмы яго. З беларускіх пісьменнікаў на мяне такі харошы ўплыў зрабілі апавяданні Цёткі. У адрозненне ад Усходняй Беларусі мы не былі пазбаўлены ад Гарэцкага і Гаруна. Мы геаграфію вывучалі па Смолічу, граматыку — па Тарашкевічу. Я магу і Гаруна цытаваць цяпер, і Гарэцкага прыгадваць. Сардэчная любоў змалку да Багдановіча. А калі гаварыць пра сімвалы, то Багдановіч якраз і ёсць сімвал агульналюдскасці, высакародства чалавечага. Змалку люблю Кацюбінскага і Шаўчэнку. Апошні не толькі чытаўся, але і спяваўся. Тое самае можна сказаць і пра палякаў: Міцкевіч, у меншай меры Славацкі. Люблю Пруса, прозу Канапніцкай, з замілаваннем успамінаю яе лепшыя рэчы — "Дым" і "Наша шкапа". Люблю творчасць Ажэшкі і дзесьці з агаворкамі Сянкевіча. Не прымаю яго чорны нацыяналізм у рамане "Агнём і мячом". Калісьці ў Кракаве на канферэнцыі мяне спыталі, як я стаўлюся да гэтага твора Сянкевіча. Я адказаў: "Так, як вы ставіцеся да "Тараса Бульбы" Гогаля.

— Я заўважыла, што да свайго звання народнага пісьменніка Вы ставіцеся стрымана, калі не сказаць іранічна. А чаму?

— Я ніколі сур'ёзна не думаю ў адносінах да сябе пра званне народнага пісьменніка. Ва ўсякім выпадку, я не прасіў, каб мне яго давалі. Гэта настолькі ўмоўна, што аднойчы я сказаў аднаму літаратару, які горача жадаў атрымаць гэта званне: "Каб можна было, я б з прыемнасцю табе сваё аддаў". І ўлічыце, гэта не крывадушша з майго боку. А што я хачу сказаць... У маладосці, калі мне трэба было ісці касіць у чатыры ці пяць гадзін раніцы, а я ўставаў на дзве гадзіны раней, каб нешта запісаць, ці калі мне трэба было малаціць ісці цэпам ноччу і таксама перад тым, ці пасля таго, за кошт сну і адпачынку, працаваць над рукапісам,— вось тады я меў права называць сябе народным, таму што я сядзеў у народзе, пра народ пісаў. Калі ўжо пакарыстацца гэтым акрэсленнем, што дайце мне пункт апоры і я скрану з месца зямлю, дык мой пункт апоры на тым нізе, дзе поле роднае і дзе людзі, якія на ім працуюць. Такое адчуванне ў мяне, дзякуй Богу, ёсць заўсёды. Я люблю сустракацца і гаварыць з простымі людзьмі. Дарэчы, яны і бываюць вельмі і вельмі няпростымі. І такое спалучэнне ў грамадстве, відаць, заўсёды будзе. З аднаго боку, дзесьці наверсе будуць вялікія розумы — эрудыты, спецыялісты, а ўнізе — тыя, у каго невялікая асвета або зусім яе няма, але яны — носьбіты народнай мудрасці ў сэнсе культуры паводзін, чалавекалюбства, інтэлігентнасці. Я ўжо не гавару пра вобразнасць, пра сілу, меткасць слова народнага. У мяне ёсць адчуванне яго — я заўсёды любіў бачыць і слухаць. Калі гавару з людзьмі — ніколі пры іх не запісваю, каб не палохаць, а запамінаю і тады запісваю. Потым яно нікуды ўжо не дзенецца. Калі гэта нешта вострае — зразу запамінаеш. Такім чынам ідзе бесперапынная работа над словам, над вобразам.

— Калі Вы пачалі весці запісы?

— З гадоў пятнаццаці. За шэсцьдзесят гадоў у мяне набралася цэлая бібліятэчка запісных кніжак, адкуль чэрпаю матэрыял для якіхсьці сваіх літаратурных прац. Мае дзённікавыя запісы — не фактаграфія жыцця, без аналізу і асэнсавання, а ўсё тое, чаму нельга даць загінуць у рацэ часу, што варта ўвагі. Я прытрымліваюся тут пуцяводнай для сябе думкі Льва Талстога: "Всё, что поражает душу и сердце, надо записывать". Ужо зусім бездапаможны і нямоглы Кандрат Крапіва, калі ляжаў са мной у бальніцы, пры ўсёй сваёй нешматслоўнасці сказаў: "Зайздрошчу Вам, што Вы ўсё жыццё запісвалі. Цяпер я дажыў да такога моманту, што ўжо не ўспомніш нічога". Гэта запісванне прыемнае для самога сябе. Часамі бярэш і чытаеш тое, пра што даўно забыўся, ну, грунтоўна. Як зусім новае. Гэта як шчасце, як дар чалавеку,— самога сябе ўбачыць у мінулым.

— Вы сказалі, што праз чытанне чатырох літаратур прыйшлі да пазнання літаратуры сусветнай. А як здзейсніўся ў ёй Ваш уласны творчы пачатак?

— Першы мой настаўнік і натхніцель — гэта маці Настасся Іванаўна. Вясковая жанчына, яна заўсёды размаўляла па-беларуску, нават і ў Адэсе, дзе мы пражылі ў бежанстве сем гадоў — з 1915 па 1922 год. Бацька Антон Данілавіч — прафесійны чыгуначнік, ездзіў праваднiком па трасе Адэса — Пецярбург і быў зрусіфікаваным у пэўнай меры. Я ўжо пісаў, што спярша ў мяне было трымканне на трох мовах: па-польску пісаў у школе дзіцячыя вершыкі, прозу пісаў трохі парасійску, трохі па-беларуску. А як пачалося сталенне — перамагло сваё. У мяне ёсць апавяданні, напісаныя ў 15-16-гадовым узросце. Я іх не рызыкнуў друкаваць, пакінуў, як сказаў адзін крытык, "на усмотрение потомков". Такія рэчы, як "Марыля", як "Маленькі", пісаліся ў 19-20 гадоў — ва ўзросце для празаіка таксама невялікім.

— Ці шчаслівы Ваш пісьменніцкі лёс?

— Мяркуйце самі. У партызанах я быў у разведцы пры штабе брыгады "Камсамолец", а па сумяшчальніцтву рэдагаваў газету "Сцяг свабоды", якая выходзіла з сатырычным дадаткам "Партызанскае жыгала". Там змяшчаў свае нарысы, замалёўкі, артыкулы. Знайшліся добрыя людзі, ацанілі тое, што я рабіў, і адаслалі мае рукапісы за лінію фронта на адрас: "Масква. Саюз пісьменнікаў, Максіму Танку". Завёз іх туды Зямцоў, карэспандэнт "Праўды". Такім чынам, калі я пасля ўдзелу ў партызанскім парадзе ў Менску зайшоў з вядомым тады пісьменнікам Грышам Смолярам у Саюз пісьменнікаў, то аказалася, што мой рукапіс ужо прачыталі Танк, Куляшоў, Лынькоў, Лужанін. Апошнім чытаў яго Чорны, які неўзабаве памёр, і мне рукапіс вярнула яго жонка. На падставе таго рукапісу пазней быў зроблены цыкл апавяданняў "Ты — мой апошні друг" і раман "Птушкі і гнёзды". Некаторыя апавяданні з яго, напісаныя яшчэ да вайны, увайшлі ў кнігу "Ад сяўбы да жніва".

Я ўдзячны Крапіве за прадмову і рэдагаванне маёй першай кнігі "Апавяданні" (1946). Яго падтрымка для мяне мела вялікае значэнне, паколькі тады, у сорак шостым, мне не давалі друкавацца. І калі хвалілі Кандрата Кандратавіча, то я перш за ўсё ўспамінаў тое, што ён зрабіў для мяне,— такое не забываецца. Сяброў у шчасці бывае многа, але вось калі цябе чалавек у горы падтрымае... Культурай дружбы я гэта называю. Другая падзяка ад мяне Міхасю Лынькову — на той час старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі, які хадзіў бараніць мяне ў ЦК. Тады пра мае апавяданні можна было пачуць такое: "нацдэмаўскія расказікі", а пра раман "Граніца", што гэта "дастаеўшчына".

— А чаму Вас, былога партызана, патрэбна было бараніць?

— Бачыце, я канчаў вайну савецкім партызанам, а пачынаў яе польскім жаўнерам на ўзбярэжжы Балтыйскага мора, дзе ў баях трапіў у палон. А якое ў нас было стаўленне пасля вайны да людзей, што паспыталі фашысцкі палон, самі ведаеце. Вакол маіх уцёкаў з палону ўзводзіўся паклёп, таму Сталінская прэмія за кнігу "У Забалоцці днее" была для мяне вялікай нечаканасцю, а для тых, хто мяне, прабачце, абрэхваў,— яшчэ большай. Для мяне гэта ўзнагарода мела значэнне выратавальнае. Нездарма мой сардэчны друг Караткевіч так пісаў: "Я гэту аповесць люблю за тое, што яна мяне дапамагла". Я быў шчыры, калі пісаў "У Забалоцці днее", але я быў абмежаваны сваёй мясцовасцю. У нас калектывізацыя спакойна праходзіла: сабралі сход і рабілі калгас. Не было класавых баёў. Хто быў супраць, той нейкім чынам паказаў сябе пад час акупацыі і пасля адступу з немцамі. Праз два гады выйшла мая другая аповесць "На Быстранцы". Там ужо якаясьці крытыка ўлады была. У чатырохтомнік я сваю прэміраваную

(Заканчэнне на с.4.)

(Заканчэнне. Пачатак на с.3.)

аповесць не ўключыў, хоць і шуму было праз гэта многа. Пры падрыхтоўцы да друку пяцітомніка (1977) я яе грунтоўна перапрацаваў, моцна скарацўі сказаў сам сабе: нявай ідзе! Былі ў мяне цыклы апавяданняў калгасных. Я іх адношу да журналістыкі і ў кніжкі не ўключаю.

— Вашы героі маюць сваіх прататыпаў?

— Маюць. За кожным з іх стаяць канкрэтныя людзі, толькі пастаўленыя ў змененыя абставіны. Некаторыя крытыкі прымітыўна думаюць, што аповесць "Ніжнія Байдуны" я напісаў пра сваю вёску. Няпраўда гэта. Уся сума запісаў пра смешнае сабрана мною ў адну вёску. І людзі з розных вёсак сабраны ў гэту адну, нібы пасялены ў ёй. І так за кожным чалавекам мне бачыцца не толькі яго праўбраз, але нават і сітуацыя. Як жывую бачу, прыкладам, маю літаратурную Галю. Яна пісалася з Любы Поцявай — вясковай сіраты; Марылю з куксай таксама бачу — была ў нас такая Маня Горава. Ганаруся тым, што за ўсё жыццё ніколі з Мікалаем не пасварыўся.

— У пісьменніцкім лексіконе ёсць выраз "пісаць у стол". Ці рабілі Вы гэта ў дрэнныя часы?

— Я проста тады моўчкі рабіў сваю работу. Як мне гэта ўдавалася, Вы, пэўна, памятаеце. Амаль кожная рэч выходзіла ў свет з такім супрацiўленнем. Многае не друкавалася. Так што "пісаць у стол" — выйсце для кожнага пісьменніка, бо штосьці ён можа сказаць адразу, а штосьці разлічана на вытрымку: павінна адляжацца, каб быць сказаным пазней. Таму я не спяшаюся і цяпер закончыць новую кнігу. Я мог бы і спыніцца на гэтым, толькі гэта быў бы ненармальны ўчынак. Бо ніхто мяне не вызваляў ад працы.

— Ці задаволены Вы сёння сваімі крытыкамі і крытыкай увогуле?

— Я б салгаў, скрываўдушнічаў, калі б сказаў, што мне непрыемна, калі мяне хваляць, і прыемна, калі лаюць. Але цяпер мне перш за ўсе хочацца разумення і прыемна, калі гэта разуменне да мяне прыходзіць ад маладых і маладзейшых. Яго я сустракаю сярод такіх, як Разанаў, Дранько-Майсюк, Ягоўдзік ды іншых. Раней сустракаў у Стральцова. Мне тут вельмі дорага лучнасць, эстафета. Павінен жа чалавек адчуваць, што ён не дарэмна жыве і не дарэмна пражыў жыццё. Нядаўна ў газеце ўбачыў фотаздымак: старыя ўзбекі ў халатах і цюбіцейках нешта ядуць. І я так іх дасканала адчуў, зразумеў, як маіх равеснікаў, а менавіта, што старыя, як і дзеці, патрабуюць ласкі, пяшчоты. Стары чалавек павінен быць дагледжаны, абшыты і абмыты. Яму трэба, каб яго паважалі, ім даражылі. Я, напрыклад, вельмі перажываю, калі які-небудзь шкет, што толькі першую левую нагу ўсталяе ў літаратуру, выходзіць на трыбуну і бэсціць каго-небудзь са старых, Максіма Танка, напрыклад. Я гэтага не прымаю. Вы заўважылі, што Алесь Звонак у свае 85 гадоў яшчэ фору дае маладым? Мяне вельмі ўразіла, што Віктар Ярац, робячы агляд публіцыстыкі ў беларускай паэзіі, яго нават не прыгадаў. А ці ж у нас не былі ў паэзіі Дзяргай, Пысін, Русецкі, а ў прозе Чарнушэвіч? Чаму іх не згадваюць сёння? Трэба любіць маладых, трэба дружыць са старэйшымі, але трэба паважаць і найстарэйшых нашых пісьменнікаў, тым больш, што яны так хутка адсейваюцца.

Душа на рацэ часу

Гутаркі з Янкам Брылём

Фантазія ў мяне слабаватая, на сюжэтны бок твораў я ніколі не звяртаў увагі, таму і не мог абысціся без прататыпаў. А калі гаварыць пра нейкае, найбольш справядлівае ў адносінах да мяне азначэнне, то яно належыць балгарскаму перакладчыку маіх твораў Сімеону Уладзіміраву, які назваў мяне па здольнасці фіксаваць імгненне адным мазком так: "лавец імгненняў". Беластоцкі пісьменнік Сакрат Яновіч у прадмове да публікацыі фрагмента з майго твора "Муштук і папка" заўважыў, што для мяне характэрна ва ўсім знаходзіць і бачыць паэзію. З чым я таксама згодзен.

— "Муштук і папка" — з вашай сямейнай сагі?

— Мая апошняя публікацыя ў "Полымі" "Муштук і папка" — аповесць пра брата Валодзю. Яна — частка новай кнігі, над якой няспешна працую. Аповесць — пра цуд з муштуком брата, знойдзеным праз пяцьдзесят гадоў у брацкай магіле. Такая вось сямейная сага. Цяпер я выйшаў на гэта. Новая кніга — не белетрызаваныя ўспаміны, а самыя разнастайныя па жанру — і смешныя, і трагічныя замалёўкі, апавяданні, навелы, эсэ, аўтабіяграфічная плана. Пра маці там — некалькі рэчаў. Пра Фёдара Янкоўскага ("Рука") — выдыхнута пад уражаннем яго смерці. Адным словам, гэта ўсё тое, чым людзі павінны на старасці займацца. Калісьці я сябраваў і перапісваўся з сакратаром Талстога Валянцінам Булгакавым. У шасцідзесятым годзе мы з Мішам, пахаваўшы на Урале старэйшага брата Ігната, наведалі Ясную Паляну. На стале ляжаў рукапіс кнігі Валянціна Фёдаравіча пад такой простай назвай: "Как прожита жизнь". Лічу, што кожны павінен расказаць і, па магчымасці, найшчырэй — пра сябе і сваё асяроддзе.

— Калі яшчэ вяртацца да Вашай сямейнай сагі, то скажыце, кім быў для Вас кожны з Загорскіх братоў — Міша і Мікалай?

— З Мішам мы заўсёды былі разам: разам служылі ў польскім войску, разам адбывалі палон у Германіі, а потым, у партызанах, разам былі ў адной разведцы. Міша быў прыроджаны мастак. Маляваў ён добра — і алоўкам, і пэндзалем, але толькі на базе школьнай падрыхтоўкі, бо не было як набыць прафесійнае майстэрства. Так і застаўся самадзейным мастаком. Як чытаў я пра Драздовіча, то ўсё ўспамінаў Мішу. Ён таксама ўсю нашу ваколіцу дываналі паўзнагароджваў. Ён быў мой самы пільны чытач і першы крытык. Яшчэ паспеў "Птушкі і гнёзды" прачытаць. Памёр у сакавіку шэсцьдзесят шостага на пяцьдзесят другім годзе жыцця. Раніцай сеў на ложку, хацеў устаць — і ўсё. Сэрца... Гэта была дружба такая, якую нельга акрэсліць нікімі словамі. З Мікалаем я дружыў, але не так. Сэрцу не загадаеш, з кім як сябраваць. Ён быў старэйшым за мяне на сем гадоў. Калі яшчэ з мамай жылі на гаспадарцы, Коля выпраўляў мяне ў поле пасвіць каровы з калодаю карт — каб гуляў сам з сабою і не заснуў пасучы. Быў у жыцці нашым такі выпадак. На пераломе вайны ў Загоры немцы паставілі паліцэйскі гарнізон, які затым пры маёй і Міколавай дапамозе партызаны растрыбушылі, пасля чаго я з братамі і мамай апынуўся ў партызанах.

— А хто з іх Вашы сябры?

— З кожным годам сяброў і родных у мяне застаецца ўсё менш і менш. А гэта таму, што я заўсёды сябраваў са старэйшымі за сябе. І ў маладосці так было, і ў пісьменніцкім асяроддзі: з Лыньковым, напрыклад, з Піліпам Пестракам сябраваў, з Янкам Скрыганам. З дзяцей Настулініх і Антосевых наймалодшы я — вось і застаўся адзін.

— На жаль, наш век і час вельмі палітызаваны, ідэалагізаваны. Вось і ад вас, пісьменнікаў, патрабавалася даваць не проста праўдзівае, аб'ектыўнае адлюстраванне жыцця, а паказваць яго з пункту гледжання "сацыялістычнай свядомасці", на аснове прынцыпаў народнасці, партыйнасці,сацыялістычнага гуманізму, характэрных для метаду сацыялістычнага рэалізму. Як Вы ставіцеся да такіх патрабаванняў і да палітыкі ўвогуле?

— Ну што ж, сацрэалізм у нашай літаратуры быў і застаецца ў ёй у пэўнай ступені. Гэта, калі аўтар дбае перш за ўсё аб ідэйнасці, а тады ўжо аб мастацкасці. Адзін наш "ура-патрыёт" з Вільні прыслаў мне артыкул і вершы. З артыкулам я палемізаваў, а пра верш сказаў: "Дарагі мой, адраджэнне адраджэннем, а якасць якасцю. Вашы вершы вельмі слабыя". А што да палітыкі, то я чалавек калі ў ёй і не бездапаможны, то проста не зацікаўлены. Я лічу, што ў кожнага чалавека павінен быць свой святы абавязак. Мой святы абавязак — пісьменніцкі. Я павінен пісаць. У нас з савецкіх часоў пайшла катэгорыя людзей, якія паўсюль ажыццяўляюць агульнае кіраўніцтва: сёння ён дзёгаць гоніць, заўтра — оперным тэатрам кіруе, а паслязаўтра — усёй культурай. Я такіх людзей заўсёды ненавіджу. Мне падабаецца, як гавораць разумныя людзі: араты павінен араць, лекар — лячыць, пісьменнік — пісаць. Тое, што я не скажу сваё, за мяне ніхто не скажа.

1992-1996 гг.

Распытвала Ірына КРЭНЬ.

Леў МІРАЧЫЦКІ

Галасы з далечы

Паэзія беларускага замежжа

Цярністы шлях асэнсаваны паэтычным словам

І ўсё далей
Сплывае ў шэрасць,
У змрок той Край, дзе люба ўсё.
О, Беларусь, хай так,
Мы з верай
Цябе і ў далеч панясём!

Н. Арсеннева.

З такімі думкамі ў часы сусветных непаладак пакідалі свой Край выгнанцы-ўцекачы. Так было ў канцы XVIII стагоддзя, калі Літоўска-Беларуская дзяржава страціла сваю незалежнасць і на далёкую чужыну падаліся цэлыя хвалі эмігрантаў, шукаючы шляхоў вольнага існавання і далейшай чыннасці для сваёй Айчыны.

Другая сусветная вайна (1939-1945), якая спрычынілася да небывалай хвалі беларускай эміграцыі, пабудзіла яе інтэлектуальныя сілы для творчага асэнсавання рэчаіснасці і перажытага. Гэта было цалкам незалежнае асэнсаванне, у многім супрацьлеглае таму, што праводзілася на Бацькаўшчыне. Пра трагізм мінулай вайны шмат ужо напісана і шмат чаго яшчэ не сказана, асабліва гісторыкамі і філосафамі народаў былой савецкай краіны аб прычынах яе развязвання. Паволі яны імкнуцца разабрацца ў гэтым, асабліва ў непамернай нянавісці правадыроў нацыянал-сацыялістычнай Нямеччыны і Савецкага Саюза, што неўзабаве змянілася іх цеснай дружбай і супрацоўніцтвам у жніўні 1939 года.

Па-ранейшаму ім здаецца загадкай, што непахісны правадыр Іосіф Сталін, які ў часе "сяброўскай" гутаркі з германскай дэлегацыяй на чале з панам імперскім міністрам Рыбентропам, раптоўна празмерна хваліць палітычны геній Адольфа Гітлера, быццам даўно яго ведаў і быў з ім асабіста знаёмы. Хаця ў пэўнай ступені можна зразумець Іосіфа Вісарыёнавіча. Гэта ж адбылося пасля ўрачыстага падпісання дамовы аб ненападзе і сакрэтнага пратакола аб сферах уплыву ва Усходняй Еўропе, дзе першачарговай задачай стала ліквідацыя польскай дзяржавы. Так, за фасадам "міралюбівай палітыкі" правадыроў перад сусветнай грамадскасцю адбылося злавеснае збліжэнне таталітарных сістэм, якія мелі свае асаблівасці, а ў цэлым лёс народаў стаяў пад пытаннем. У сферы ўплыву савецкай дзяржавы ўвайшлі ўсходнія тэрыторыі Польшчы — Заходняя Беларусь і Заходняя Украіна, а таксама — Фінляндыя, Эстонія і Латвія. Летува першапачаткова папалала ў сферы ўплыву Нямеччыны. Рэалізацыя такіх планаў цешыла абодвух правадыроў, а Сталіна надта радавала. Ён лічыў, што "надуў Гітлера". У чым? Засталося загадкай. Вядома адно, што гэта быў пачатак страшнага злачынства — падрыхтоўкі сусветнага пажару, небывалай бойні народаў.

Злавесны матыў жніўня 1939-га, а затым і трагічнага верасня, калі на полі бітваў пачатку Другой сусветнай вайны загінула 133 тысячы жаўнераў і афіцэраў Польскага войска, сярод якіх было звыш 10 тысяч беларусаў (больш 70 тысяч беларусаў трапіла ў нямецкі палон), усведамлялі, відавочна, нямногія. Таму варта згадаць, што ў асяроддзі інтэлектуальных творчых сіл беларускай эміграцыі згубнасць злавеснага збліжэння двух дыктатараў першай адчула і зразумела былая выхаванка Віленскай польскай класічнай гімназіі маладая паэтэса Ларыса Геніюш (1910—1983), якая тады з сям'ёю знаходзілася ў чэшскай Празе.

Яна бачыла жудасныя цярпенні чэхаў, якія не хацелі траціць сваю незалежнасць. Ёй першай прыйшлося спазнаць і дзікасць сталінскай палітыкі: арышты беларускай інтэлігенцыі ў Вільні, забойства бацькі ў Гродзенскай турме, высылку маці з дзецьмі ў далёкія казахстанскія стэпы "на голад і холад". Пачварнасць сталінскага таталітарызму яна спазнавала працяглы час, не будучы нават грамадзянкай савецкай дзяржавы. Гэты матыў страшэннага болю, асуджэння нялюдскасці праходзіць у многіх вершаваных творах, а перадусім у такіх: "Сэрца, зямля мая...", "Думы мае, думы", "Бацька мой", "Вострьі боль пранізаў наваколле", "Адзінока іду ў нязнанне", "Ноч апусцілася крыллямі чорнымі...", "Крывёй напоўніліся поймы рэк", "Час невясёлы" і іншыя. Характарыстыкай таго, што давялося перажыць у часы ваеннага ліхалецця ў братняй Чэхаславаччыне і этапнай эміграцыі пад канвоем, служаць успаміны Ларысы Геніюш. Там ідзе гаворка пра ўбачанае і перажытае пры таталітарнай сістэме, аб праследаванняx, турмах і лагерах. Абвінавачыя ўспаміны: думкі аўтаркі. Яны надта цяжкія і балючыя. Суровыя, як і само жыццё. Тут шмат і абсурду, які быў спадарожнікам таталітарнай сістэмы — знайсці вінаватага там, дзе яго няма. Вінаватымі аказаліся і людзі, якія трапілі пад акупацыю. Таму ніхто з іх не быў застрахаваны ад кары. Страх людзей гнаў іх на край свету.

Да такіх людзей належала і Наталля Арсеннева. Прызнаная паэтка. Свой творчы шлях пачынала ў легендарнай Вільні. Там, яшчэ ў 20-я гады ўбачыў свет яе паэтычны зборнік "Пад сінім небам" (1927), вершы якога здольныя перанесці чытача ў "край фантазіі і харавства", дзе пануе непадзельная музыка гукаў. Калі ў беларускай эміграцкай літаратуры Ларыса Геніюш застаецца ў паэзіі багіняй хрысціянскай маралі, справядлівасці і чалавечнасці, дык у Наталлі Арсенневай патрэбна бачыць сцвярджальніцу прыгажосці і гармоніі як у самой прыродзе, так і сярод цывілізаваных людзей. Паэтэса нарадзілася 20 верасня 1903 года ў Баку, аднак месцам свайго нараджэння лічыць улюбёную Вільню, дзе стала "вернай дачкою Сонца і шчырай Зямелькі", як калісьці напрарочыў ёй беларускі часопіс "Родныя гоні" (1927, № 5 і 6). Магчыма таму спрычынілася сустрэча з беларускай моладдзю ў Вільні.

Другая сусветная вайна ўцягнула і яе у свой калаўрот, яе лёс і яе сям'і. Муж Францішак Кушаль (1895—1968), былы член вайсковай камісіі Беларускай Народнай Рэспублікі, у часе польскай Абарончай кампаніі 1939 года трапіў у савецкі палон і апынуўся на Лубянцы. Сама яна з дзецьмі перажыла "казахстанскую ссылку". "Кожны ведае, што гэта такое,— успамінала яна пазней.— Шчаслівы выпадак хацеў, каб мы, худыя да непазнання, апаленыя начорна сухімі казахстанскімі ветрамі, вярнуліся на Бацькаўшчыну... у траўні 1941 года". І вось у 1944 годзе ёй зноў давялося спазнаць чужыну, на гэты раз надоўга. На свеце яшчэ ішла бязлітасная вайна. "Лірычныя мроі" стрымліваў драматычны час, бо "куля парадак вядзе" і зноў "плача пяро". А галаву нават ноччу не пакідалі апа-

(Заканчэнне на с.8)

Веруем

Да юбілею Берасцейскай уніі (1696 г.)

У штаб-кватэры БНФ "Адраджэнне" адбылося першае пасяджэнне Беларускага грамадскага (цывільнага) аргкамітэта па святкаванні 400-гадовага юбілею Берасцейскай царкоўнай уніі, які прыпадае на 18 кастрычніка (па новым стылі). Сустаршыні гэтага камітэта — прафесар, доктар гістарычных навук Анатоль Грыцкевіч і прафесар, доктар філасофскіх навук Мікалай Крукоўскі, а іх намеснікі — доктар філасофскіх навук Уладзімір Конан і выкладчык гісторыі Леанід Акаловіч. Вёў пасяджэнне мастак Мікола Купава, які прапанаваў на абмеркаванне праграму, у ажыццяўленні якой будзе ўдзельнічаць камітэт. Гэта публікацыі артыкулаў у прэсе (а яшчэ лепш, калі выйдуць спецвыпускі газет); арганізацыя выставаў унікальных твораў уніяцкага мастацтва і друку ў Беларускім нацыянальным музеі, у Беларускім фондзе культуры і ў Нацыянальнай бібліятэцы РБ; выпуск юбілейнага медаля, а таксама адкрыццё рахунку на рэстаўрацыю уніяцкай Святадухаўскай царквы на плошчы Волі. У абмеркаванні гэтых пытанняў прынялі ўдзел протапрасвітар Ян Матусевіч, выпускніца каталіцкага універсітэта ў Лондане Ірына Дубянецкая, выкладчык Гомельскага універсітэта, кандыдат гістарычных навук Рыгор Лазько, спадары Грыцкевіч, Крукоўскі ды іншыя.

Быў зачытаны праект звароту да вернікаў Беларусі, у якім падкрэсліваецца велізарнае гістарычнае значэнне Берасцейскай уніі, гаворыцца, што ў мінулым вернікі-уніяты былі найбольш устойлівымі як да паланізацыі, так і да русіфікацыі, а уніяцкая царква з цягам часу набыла рысы беларускай нацыянальнай рэлігіі і стала моцным чыннікам аб'яднання нацыі. "Цяпер,— зазначаецца ў звароце,— калі Беларусь умацоўвае сваё дзяржаўнае становішча, рэлігійнае адзінства беларускага народа асабліва актуальнае. Адраджаецца беларуская духоўная культура, адраджаецца беларуская уніяцкая царква. Сёння, у пярэдадзень 400-х угодкаў Берасцейскай царкоўнай уніі, мы выказваем упэўненасць, што Беларуская уніяцкая святыня ўваскрэсне разам з адраджэннем беларускага народа, што ў беларускім грамадстве запануе сапраўдная талерантнасць і імкненне кожнага да дзяржаўнасці, беларускай духоўнай культуры, нацыянальнага адзінства, да ідэалаў уніі, якія стануць прыкметай нашага ўваскрасення".

На пасяджэнні была адзначана і адна прыкрая акалічнасць: чамусьці ў свеце, не кажучы ўжо пра Украіну, Берасцейская унія ўспрымаецца як з'ява толькі ўкраінскай гісторыі, аб чым засведчыў і Апостальскі ліст папы Яна Паўла II да ўкраінскіх вернікаў-уніятаў, у якім не было згадана пра БГКЦ. Была выказана прапанова ў нейкай форме нагадаць Рыму, што гісторыя і заслугі уніяцтва на Беларусі несправядліва замоўчваюцца.

Былі заслуханы асобныя паведамленні: У.Конана — пра ўрачыстасці і мерапрыемствы, якія адбудуцца ў час святкавання юбілейнай даты (міжнародных канферэнцыі ў Бярэсці з удзелам універсітэта і "Бацькаўшчыны", навуковыя публікацыі ў сродках масавай інфармацыі і інш.) і Яна Матусевіча — аб падзеях у сучасным жыцці уніяцкай царквы ў Беларусі.

Прысутныя азнаёміліся са спецвыпускам газеты "Царква", прысвечаным Берасцейскай уніі.

І.КРЭНЬ.

Да 2000-годдзя хрысціянства

Манаштва ў Заходняй Царкве

На захадзе Рымскай імперыі кляштарнае і пустэльніцкае жыццё не развілося з такой інтэнсіўнасцю, як у Егіпце, Сірыі і Палесціне, хаця аскетызм тут быў даўнім і моцным. Кляштараў тут было меней, чым на Усходзе, былі больш адасобленымі адзін ад аднаго і больш практычныя ў сваіх дзеяннях можа таму, што побач з кляштарамі манахаў духоўных існавалі супольнасці манахаў свецкіх. На развіццё заходняга манаштва вялікі ўплыў аказаў св. Аўгустын, а св. Марцін з Торса стаў асаблівым прапагандыстам манаштва ў Галіі. Эўзебій з Верцэлі дапамог развіццю манастыцызму перакладам "Жыцця святога Антонія" на лацінскую мову, а Ян Касьян заклаў пачатак заходняй тэалогіі манастыцызму.

У Паўночнай Афрыцы аскетызм моцна развіўся ўжо ў III ст., якому моцна спрыяў карфагенскі біскуп Кіпрыян. Існавала некалькі кляштараў у Карфагене, якія, праўда, адышлі ад канцэпцыі манаштва жыцця святога Аўгустына.

Аўгустын, біскуп горада Гіпоны, меў досвед манаштва жыцця, бо кіраваў у сваім горадзе двума кляштарамі. Каля 400 года напісаў рэгулу пра парадак кляштарнага жыцця, якую шырока выкарыстоўвалі ў манаштых супольнасцях Афрыкі.

Рымскі і італьянскі аскетызм быў не менш моцным, чым афрыканскі. У Рыме яго прапагандаваў святы Геранім. Многія ў тыя часы лічылі, што рэалізаваць ідэі манаштва жыцця магчыма толькі на Усходзе, і накіроўваліся туды. Аднак з пісьма св.Аўгустына вядома пра існаванне кляштара ў Рыме ў 387 г. Папы Дамаз (366-384) і Сірыцый (384-399) заахвочвалі аскетызм жанчын. Мужчыны на Захадзе не адчувалі захаплення ад манаштва жыцця, хаця было нямала пустэльнікаў на ўзбярэжжы і выспах Тырэнскага мора.

Эўзебій, біскуп Верцэлі, першы заснаваў кляштар для духоўных, якіх раней не існавала ні на Захадзе, ні на Усходзе.

Кляштары з'явіліся ў Мілане пад апекай святога Амброзія, у Балоніі, Вероне і Аквілеі. Вялікім прыхільнікам аскезы і супольнага жыцця быў Марцін з Торса. Яго кляштары былі пад уплывамі егіпецкага манастыцызму і яго ідэалаў: наследаваць Хрыста, браць за прыклад жыццё першую супольнасць хрысціян у Ерусаліме, захаваць апостальскае ўбоства, весці барацьбу з дэманамі. Самым выніковым спосабам змагання з дэманамі было знішчэнне месц паганскага культу, пабудова капліц, заснаванне кляштараў і навучанне людзей. Вучні Марціна і надалей прапагандавалі яго спосаб манаштва жыцця. Сульпіцый Сэвер заснаваў кляштар у Прымуліі, дзе знаходзілася магіла святога Кларуса, вучня Марціна.

Ганарат, з заможнай правансальскай сям'і, разам з сябрам Капрасіусам пасяліўся на выспе Лерынс. На працягу 20 гадоў у яго з'явілася шмат вучняў, для якіх ён заснаваў рэгулу на ўзор егіпецкай. З Лерынскага кляштара ў V ст. выйшла многа біскупаў, а сам Ганарат у 428 г. стаў біскупам у Арлі.

Пра пачатак манастыцызму ў Іспаніі няма дакладнай інфармацыі ў гістарычных крыніцах. Аднак з ліста папы Сірыцыя да біскупа Гімерыюса канца IV ст. бачна, што мужчынскія і жаночыя кляштары, прынамсі ў правінцыі Тарагона, былі ўжо нармальнай з'явай. Праўда, пастаянныя напады плямёнаў свеваў і вандалаў затармазілі развіццё іспанскага манастыцызму, адноўленага на пачатку VI ст.

У той час у Іспаніі паўстаў памылковы напрамак у тэалогіі і душпастырстве, які зваўся прысцыліянізмам.

Яго заснавальнік Прысцыліян быў з заможнай іспанскай сям'і. Ён атрымаў добрую адукацыю і стаў спецыялістам у галіне магіі і гнастыцызму маніхейскага напрамку, перанесенага з Усходу ў Іспанію Маркам з Мэмфіса. Прысцыліян вёў жыццё аскета і сабраў вакол сябе шмат прыхільнікаў, у хуткім часе ён стаў біскупам горада Авіля. Яго погляды прапагандавалі біскупы Інстанцый і Сальвіян. Іх дзейнасць выклікала апазіцыйныя настроі ў іншых царкоўных ерархаў. На сінодзе ў Сарагосе ў 380 г. прысцыліянцаў абвінавацілі ў арганізацыі асобных аб'яднанняў, адыходзе ад афіцыйнай Царквы і ерасі гнастыцызму. Не ўсе ўдзельнікі сінода далучыліся да экскамунікі, а прысцыліянцы звярнуліся да папы Дамаза і біскупа Амброзія з Мілана. Калі ўладу ў Іспаніі і Галіі захапіў узурпатар Максім, пасля асуджэння Прысцыліяна і яго прыхільнікаў на сінодзе ў Бардо ў 385 г. загадаў пакараць яго смерцю ў 386 г. за адпраўленне магічных рытуалаў, а іншых выслаў на выгнанне. Вырак смерці асудзілі Марцін з Торса, папа Сірыцый і Амброзій з Мілана. Прысцыліянцы не перастаналі прапагандаваць культ свайго заснавальніка як мучаніка. Яны прыцягвалі манахаў сваім радыкальным аскетызмам. Частку прысцыліянцаў вярнуў у лона Царквы сінод у Таледа ў 400 годзе.

Падрыхтаваў Альгерд НЕВЯРОЎСКІ.

Госць з Ватыкана моліцца за Беларусь

14 жніўня Беларусь наведаў старшыня Кангрэгацыі Усходніх Цэркваў кардынал Акіле Сільвестрыні, які ўзяў удзел ва ўрачыстасцях з нагоды 400-годдзя Берасцейскай уніі.

Кардынал быў прыняты Патрыяршым Экзархам Беларусі мітрапалітам Філарэтам і абмеркаваў з ім праблемы экуменічнага дыялогу і супрацоўніцтва паміж Каталіцкай і Праваслаўнай Цэрквамі.

Галоўныя ж урачыстасці праходзілі 15 жніўня ў Магілёве, дзе мясцовая грэка-каталіцкая парафія аднавіла да юбілею капліцу Маці Божай Бялыніцкай на каталіцкіх могілках.

У гэты дзень у Магілёў з'ехаліся прадстаўнікі грэка-каталіцкіх парафій з усёй краіны, якіх цёпла сустрэлі парафіяне і пробашч катэдральнага касцёла св.Станіслава кс.Уладзіслаў Блін.

У касцёле адбыўся канцэрт менскага хору "Унія", які выканаў творы беларускага старажытнага музычнага мастацтва, на якім прысутнічалі кардынал А.Сільвестрыні, нунцый Ватыкана арцыбіскуп Дамінік Грушоўскі і іншыя высокія госці.

Пазней на могілках адбылася ўрачыстая Боская Літургія на беларускай мове, якую адправілі кард. Акіле Сільвестрыні і арцыбіскуп Д.Грушоўскі ў саслужэнні двух дзесяткаў святароў грэцкага і рымскага абрадаў. На ёй прысутнічала каля 500 чалавек. Пад час гэтай літургіі кард. Сільвестрыні надаў годнасць архімандрыта Апостальскаму візітатару Беларускай грэка-каталіцкай Царквы айцу Сяргею Гаеку.

У сваім казанні кардынал Сільвестрыні павіншаваў святароў і вернікаў БГКЦ з вялікім юбілеем ад імя святога Айца Яна Паўла II і запэўніў прысутных, што папа заўжды памятае пра Беларусь у сваіх малітвах. Далей высокі госць адзначыў, што менавіта на беларускай зямлі 400 гадоў таму назад адбылася вельмі важная падзея ў гісторыі хрысціянства — паяднанне Усходняй Царквы Вялікага Княства Літоўскага з сусветнай Царквой. Яго Эмінэнцыя сказаў, што ў гэты дзень яму асабліва прыемна маліцца на беларускай зямлі разам з вернікамі, якія многія дзесяцігоддзі цярпелі пераслед за вызнанне сваёй веры.

Пасля літургіі кардынал А.Сільвестрыні, арцыбіскуп Д.Грушоўскі і іншыя святары пасвяцілі адноўленую капліцу і змясцілі каля галоўнага алтара абраз Бялыніцкай Божай Маці.

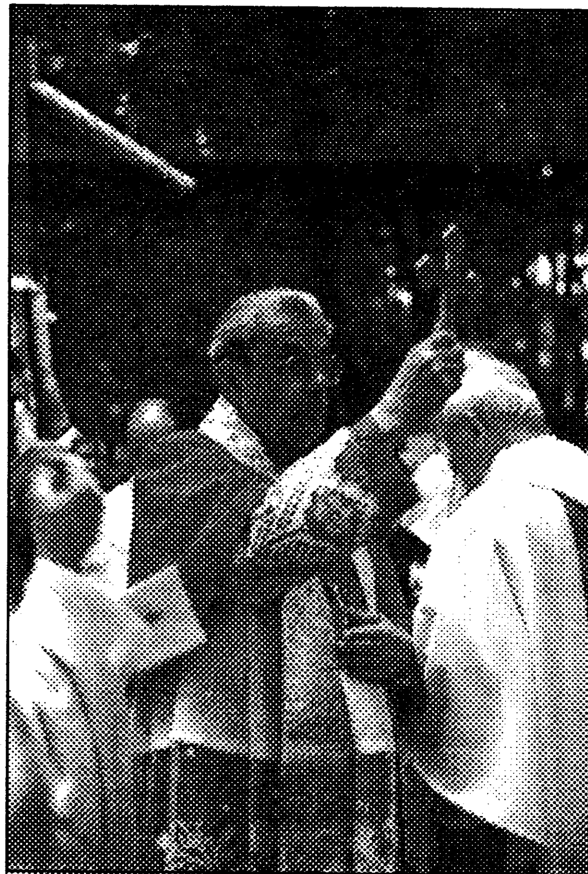

Вельмі здзівіла, што на такой вялікай урачыстасці не было нікога з першых асоб магілёўскай гарадской і абласной адміністрацый. Прысутнічалі толькі другарадныя чыноўнікі, такія, як кіруючы справамі гарвыканкама Ясько, кіраўнік аддзела па справах рэлігій Саўчанка і намеснік старшыні Савецкага райвыканкама Лебедзеў. Апошні, дарэчы, пад час рэстаўрацыі капліцы прыклаў шмат намаганняў для таго, каб перашкодзіць вернікам у аднаўленні святыні.

А. Н.

Рэлігійная хроніка

Прадстаўнікі чатырох каталіцкіх гуманітарных арганізацый Францыі звярнуліся да прэзідэнта Жака Шырака з патрабаваннем аказаць палітычны ціск на Сербію з мэтай хутчэйшага арышту кіраўніка баснійскіх сербаў Радавана Караджыча і генерала Радка Младзіча. Арышт абодвух кіраўнікоў, якіх абвінавачваюць у вайсковых злачынствах, павінен стаць умовай пабудовы мірнай і справядлівай будучыні — заяўляюць удзельнікі звароту.

Гаагскі трыбунал, які разглядае вайсковыя злачынствы, абвінаваціў Караджыча і Младзіча ў правядзенні этнічных чыстак і выдаў загад іх арыштаваць. Падпісанты звароту нагадваюць, што Шырак, як прадстаўнік Францыі, быў удзельнікам мінулагодняга Дэйтанаўскага пагаднення па ўрэгуляванні сітуацыі ў былой Югаславіі.

***

На 77-м годзе жыцця памёр грэка-праваслаўны патрыярх Александрыі і ўсёй Афрыкі Партэній III. Патрыярх атрымаў інфаркт і памёр пад час пілігрымкі да кляштара Аморгас у Грэцыі. Патрыярх быў гарачым прыхільнікам экуменічнага дыялогу. Многа гадоў запар Партэній III удзельнічаў у ініцыятывах Сусветнай Рады Цэркваў. Ён быў абраны кіраўніком грэка-праваслаўнага патрыярхату Афрыкі ў 1987 г.

***

Пад пытаннем застаецца знаходжанне на тэрыторыі Украіны 42 польскіх ксяндзоў, якія працуюць у Львоўскай вобласці.

Натарый львоўскай дыяцэзіяльнай курыі і пробашч катэдры кс.Анджэй Бачынькі гаворыць, што канчатковае рашэнне застаецца за Львоўскім абласным саветам па справах рэлігіі, хаця насамрэч усё залежыць ад мясцовых улад, да думкі якіх прыслухоўваюцца ў абласным савеце.

"Украінцы асабліва востра рэагуюць на розная роду польскія акцэнты ў рабоце святароў, таму самай нязначнай нагоды хопіць, каб абвінаваціць ксяндза ў нацыяналізме ці ў неадпаведных палітычных настроях",— падкрэсліў кс.Бачынькі. Рэлігійную сітуацыю на Украіне ўскладняе і канфлікт паміж каталікамі грэцкага і рымскага абрадаў. Спрэчка цэнтрам вакол выкарыстання бажніц і ў Львоўскай вобласці набрала найбольш вострых выгляд. Так, у мястэчку Камарна група грэка-католікоў збіла пробашча мясцовай рымска-каталіцкай парафіі і не дазволіла яму адпраўляць Святую Імшу ў касцёле св.Антонія.

Евангелле

Звычайна, калі кажуць слова "Евангелле", то разумеюць адну з кніг Бібліі. Як вядома, у Бібліі чатыры Евангеллі, і называюцца яны па імені таго, хто іх пісаў: Мацвей, Марк, Лука і Ян. З гэтых чатырох чалавек Мацвей і Ян — Апосталы, яны асабіста ведалі Ісуса Хрыста. Лука, лекар па прафесіі, быў вучнем Апостала Паўла, Марк — Апостала Пятра.

Але слова "Евангелле" мае больш шырокі сэнс. Яно перакладаецца на беларускую мову як "Добрая вестка". І гэтая добрая вестка — вестка пра тое, што Хрыстос узяў пакаранне за грахі нашыя на Сябе, і праз гэтую Яго Ахвяру мы маем адкупленне Крывёю Яго. І калі мы верым у Яго — то маем жыццё вечнае. Пра гэта можна прачытаць у першым пасланні Апостала Яна (5:11,12): "...Бог даў нам жыццё вечнае, і гэтае жыццё ў Сыне Яго. Хто мае Сына — мае жыццё; хто Сына Божага не мае — не мае жыцця."

Ісус Хрыстос — Святы, Праведны і Беззаганны — заплаціў за нашыя грахі, і нам ужо не трэба за іх плаціць. Мы не будзем за іх пакараны, калі пакаемся. Што ад нас патрабуецца — гэта верыць, што Ісус Хрыстос сапраўды ўваскрос.

Гэтую малітву можа ўтварыць кожны, хто хоча памірыцца з Богам праз Ісуса Хрыста: "Нябесны Ойча! Прабач мне грахі, дай мне веру ў Ісуса Хрыста, прывядзі ў Царства Тваё. Амін."

Андрусь ДЫШКО.

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!

Францішак Багушэвіч

Вучымся

Вікторыя ЛЯШУК,
кандыдат філалагічных навук

Стрыжань

Факт і ўражанне: Пра лён у газеце

Газета — адзін з найбольш тыповых сродкаў масавай інфармацыі ды прапаганды. Тут масавым аказваецца і адрасат, і аўтар.

М.М.Кожына.

Працягваючы думку расійскага стыліста, цытаваную ў эпіграфе, адзначым, што і газета, і карэспандэнт выказваюцца ад імя шырокага кола людзей. Такая адзнака газетнай мовы называецца зборнасцю і праяўляецца ў выкарыстанні ў абагульненым значэнні займеннікаў **мы, наш**, дзеяслоўных формаў 1-й і 3-й асобаў. Названая асаблівасць выразна праяўляецца ў графічна вылучаным уступе артыкула Івана Абабуркі "Без паклону няма лёну", надрукаваным у газеце "Мінская праўда" (26.01.95.). У ім уласны вопыт і назіранні аўтара вызначаюцца маштабнасцю, маюць грамадскую значнасць: **Хто з нас, дзяцей вайны, не памятае, як у канцы 50-х — пачатку 60-х гадоў калгасы, саўгасы станавіліся на ногі, пачыналі будавацца, купляць тэхніку менавіта за кошт нашага "беларускага шоўку" — ільну. Колькі жанчын у той час з гонарам называлі сябе: "Я — ільнаводка". Колькі іх атрымалі за сваю самаадданую працу ордэны і медалі... А кіраўнікі гаспадарак у гутарках з журналістамі гаварылі: "Лён — культура прыбытковая".**

Стылёвы эфект масавасці апісаных рэалій, іх заканамернасці (пры пэўнай свядомай ідэалізацыі, для большага кантрасту пры супастаўленні з сучаснасцю) ствараюць вылучальная канструкцыя са значэннем множнасці асобаў **хто з нас**, а таксама ўведзенае прыёмам паўтору спалучэнне са словам **колькі**.

Бясспрэчнай стылёвай рысай цытаванага ўрыўка з'яўляецца яго дакументалізм — дакументальна-фактлагічная дакладнасць. Яна праяўляецца ў арыентаванай на аналіз і абагульненне форме выкладу з пашырэннем на ўзровень сацыяльнай абстракцыі.

Наступная інфармацыя носіць афіцыйны характар, уключае звесткі пра структурныя асаблівасці гаспадарчай галіны, таму перададзена стрыманым, строгім, даволі сухім стылем. У ім кантрастуюць, вылучаюцца і падкрэсліваюцца эмацыйна адзначаныя абазначэнні прадмету гутаркі ("беларускі шоўк", беларускі даўгунец). Маляўнічасць, публіцыстычны запал надае выказванню традыцыйны ў гэтым стылі, устойлівы выраз **вярнуць былую славу: Тэндэнцыю страты таварнай вартасці "беларускага шоўку" спецыялісты аблсельгасхарча і тагачаснага вытворчага аб'яднання па нарыхтоўцы ільну заўважылі даўно. І ўжо тады пачалася работа, скіраваная на тое, каб вярнуць беларускаму даўгунцу яго ранейшую славу. Вытворчае аб'яднанне было пераўтворана ў дзяржаўна-кааператыўнае вытворчае аб'яднанне (ДКВА) "Лён".**

Аналітычны артыкул-агляд набывае важкасць праз аўтарскае ўменне карыстацца эканоміка-статыстычнымі, прафесійнымі звесткамі, звяртацца да меркаванняў спецыялістаў. У такім выпадку стылёва значным становіцца найперш красамоўны факт, якому не патрэбна кідкая форма: Генеральны дырэктар ДКВА "Лён" М.У.Дубіцкі, які выступіў са справаздачай, сказаў, што ёсць гаспадаркі (калгасы "Новае жыццё" Нясвіжскага, "Новае жыццё" Барысаўскага, "Барацьбіт" Вілейскага раёнаў), дзе амаль кожны год атрымліваюць ураджайнасць 10-15 цэнтнераў валакна з гектара. Гэта на ўзроўні бельгійскіх, французскіх, галандскіх ураджаяў. Але з гэтай сыравіны атрымліваецца валакно ў 2-3 разы горшае, чым на Захадзе. У выніку, калі там пераапрацоўшчыкі льносыравіны кладуць у свае кашалькі за тону валакна 2,5 тысячы долараў, то за наша там даюць 800-850 долараў.

Як бачым, выразнасць і пераканаўчасць маюць факты грамадскага гучання, якія патрабуюць гарманічных стылёвых сродкаў, важных для ўспрыняцця праблемы і фармавання грамадскай думкі. Пра некаторыя сродкі выразнасці — наша наступная размова.

Практычная стылістыка

Выказваць і патрабаваць

Для практычных заняткаў звернемся да радкоў з артыкула, аналізаванага ў тэарэтычнай частцы, у рубрыцы "Стрыжань". Яго заключныя абзацы расказваюць пра захады дзяржавы павысіць якасць сыравіны: "Падагульняючы разглядаемую праблему, калегія аблсельгасхарча выказала аднадушнае патрабаванне, каб ДКВА "Лён" ужо сёлета наладзіла ў 3-5 гаспадарках вобласці раздзельную ўборку льну з поўнай механізацыяй усіх аперацый, каб на іх базе можна было правесці вучобу кіраўнікоў і спецыялістаў ільносеючых гаспадарак вобласці <...>."

Напісаны пераважна афіцыйным, стандартным стылем, гэты ўрывак вызначаецца пэўнай грувасткасцю і шматслоўнасцю, таму даволі складаны для ўспрыняцця.

Адмоўна ўплывае на стыль не характэрная беларускай мове дзеепрыметная форма **разглядаемая**, двухсэнсоўная зместам, бо праблема разглядалася калегіяй і даследавалася (адпаведнымі сродкамі публіцыстыкі) аўтарам артыкула. Менавіта з яго асобай суадносяцца словы цытаты **падагульняючы разглядаемую праблему** — лагічнае кампазіцыйнае заключэнне. У граматычнай жа канструкцыі выказвання гэты дзеепрыслоўны зварот звязаны з іншым суб'ектам дзеяння (**калегія аблсельгасхарча**), які прымае рашэнне, а не падагульняе факты.

Стылёва няўдалае спалучэнне **(калегія) выказала аднадушнае патрабаванне**. Катэгарычнасць слова **патрабаванне** (дарэчы, натуральная форма выказвання распарадчай дзяржаўнай структуры) супярэчыць памяркоўнасці і пэўнай разважлівасці, характэрных для стылёвага адцення слова **выказала**. Азначэнне **аднадушнае** ўказвае на магчымасць іншага падыходу да праблемы, што неўласціва для спосабу сумеснага вырашэння дзяржаўных праблем "групай асоб, якая ўтварае адміністрацыйны, дарадчы або распарадчы орган" — менавіта так раскрываецца значэнне слова **калегія** ў ТСБМ.

Для акрэсленых слоў характэрная іншая спалучальнасць: **выказаць аднадушную падтрымку, выказаць аднадушнае меркаванне**. Неабходную катэгарычнасць нясуць іншыя словы: **вырашыць, патрабаваць, загадаць, прыняць пастанову, пастанавіць, прыняць рашэнне**.

Прывядзём адзін з магчымых варыянтаў: Для вырашэння разгледжанай (узнятай, акрэсленай) праблемы калегія аблсельгасхарча загадала, каб ДКВА "Лён" ужо сёлета наладзіла ... .

З гісторыі красамоўства на Беларусі

Як сваіх братоў...

Амаль у адзін час дамоўнымі дзяржавамі былі створаны два дакументы, прысвечаныя далейшаму ўпарадкаванню і ўзгадненню гандлёвага заканадаўства. Гэта рыжскі і полацкі праекты Гандлёвай дамовы Полацка з Рыгай. Іх асновай, як адзначаецца ў тэксце дакументаў, паслужыў "стары закон", па меркаваннях навукоўцаў, адлюстраваны ў граматах Гердзеня ды Ізяслава, ранейшых па часе стварэння дакументах (Дамоўнай грамаце 1229 г.).

Захаваліся звесткі (напрыклад, у рыжскіх расходных кнігах), што для абмеркавання абодвух праектаў у Рыгу прыязджалі полацкія паслы, якія спыняліся ў доме Цідэмана Равенслага.

Спачатку звернемся да больш ранняга па датаванні Рыжскага праекта, пазначанага 17 маем 1405 г. Яго заключныя радкі сведчаць: ***А писано въ лѣто по рожстве божии а и у въ пятое лѣто въ третью неделю перед ишествиемь святого духа.***

Гэты дакумент меншы аб'ёмам, больш абагульнены ў форме выкладу гандлёвых спраў. Агульны тон яго строгі, афіцыйны: ***Мы ратьмане ризькии, скончали*** [дамовіліся] ***есме съ полочане на божью милость надеючесь, што же полочаном всем, немечькымъ купцем ризьким, сдично и право дѣяти в всякоимъ торговем дѣлѣ и торговлею, без всякоя хитрости право чинити на обѣ сторон межи собою.***

Межамі асобных заканадаўчых артыкулаў выступаюць не толькі характэрны аналагічным дакументам злучнік **а**, але і слова **потом**, традыцыйнае ў заходніх канцылярыях. У афармленні юрыдычнага зместу пераважае стылёвы прыём паўтору. Найбольш часта ўжываецца спалучэнне **без всякоя хитрости**. Шырока выкарыстоўваецца грамадская і юрыдычная тэрміналогія: одиночьство [згода], правда [закон], извиниться [правініцца], казнить [пакараць], якой перадаецца імкненне да сваяцкай прыязнасці:

Потом полочаном стеречи немечьских купцевъ какъ своя братья. И право судити ему, и право деяти во всяком деле без всякоя хитрости. Тако же мы хочем полочаном оу Ризе чинити.

Гранічна сцісла фармулююцца законы пра ўзважванне, якія пачынаюцца выключна злучнікам **а**:

А соль весити пудънымъ ременемь по старому закону.

А который весъ неправо будеть, ино отослати оу Ригу правити по старому закону...

А от веса оузяти по старому закону...

Вялікую цікавасць выклікае падрабязны пералік юрыдычных асоб, уладных спадароў, якія могуць уплываць на дамоўленасць. У гэтым артыкуле рашуча размежаваны палітычныя і гандлёвыя стасункі: ***Потомь аж бы какое стало нелюбье межи местеря и князя великого Витовта, любо межю бояровъ, любо куньдоревъ*** [уладароў вобласці, горада Лівонскага ордэна], ***любо риделевъ*** [рыцараў, вершнікаў], ***любо дворянинов на обѣ стороне, в тое купьцемъ не оуступатися: купьцеви приехати, отъехати чисто всегды.***

Акрамя цікавых у гістарычна-культурным і моўным аспекце пералічаных найменняў асоб, дакумент змяшчае каларытныя абстрактныя славянскія абазначэнні: ***нелюбье, мешанье*** [сутычка, канфлікт].

Дакумент сведчыць пра выдатнае веданне рыжанамі мовы дамоўнай краіны. У ім, нягледзячы на ўплыў сваіх традыцый, пануе стылёвая гармонія, народны дух.

Ствараем энцыклапедыю "Новай зямлі"

Валянціна ВЫХОТА,
кандыдат педагагічных навук

Коласавы зернеткі

(Працяг.)

Пад лёгкім ветрыку павевам,—
Так гнуцца, гойдаюцца травы,
Як пройме ветрык іх ласкавы,
*І пойдуць **хвалі** травяныя.*

ХВАЛЯ, //перан. Пра тое, што сваім рухам, формай нагадвае хвалі, жытнёвыя хвалі (ТСБМ); wellen 2. 5 sich wellen, in Wellen verlaufen, Wellen bilden [weite goldene Ahrenfelder] wellen sich (bewegen sich wellenförmig) unterm Sommerwind (WDG)

ХВАЛЯВАЦЦА, 1. // перан. Знаходзіцца ў руху, падобным на хваляванне паверхні вады (ТСБМ).

*Народ калышыцца, **хвалюе**,*
Бы ў цёмным віры вада тая.

А цяпер звернемся да нябачных хваляў:

Міхал ішоў, з ім йшлі і думкі,
....
*І часта **хваля** абурэння,*
Глухі пратэст нездавальнення
Яго ахваціць і ўскалыша.

А таксама

І брала нейкая нудота,
І адпадала ўся ахота
Зямлю купляць і нават жыць —
*Такая **хваля** набяжыць.*

ХВАЛЯ, // перан. Прыліў або праяўленне якога-н. пачуцця, адчування (ТСБМ). Welle[1], die 1. (übertr.) eine Welle von Ungeduld, Angst überkam ihn (WDG)

А як надарыцца часамі
Яму спаткацца там з казамі,
Тады крычаў ён...
Такая радасць пашыбала,
*Так **хвалявала**, захапляла...*

Іншае адценне гэтага пачуцця (хвалявання) падаецца ў раздзеле "Воўк".

Міхал раптоўна садрыгнуўся,
....
*Увесь **хвалюецца**, дрыжыць:*
Ваўчуга з сёл сюды бяжыць.

ХВАЛЯВАЦЬ 2. радасць хвалюе радасць волнует (БРС);

ВОЛНОВАТЬ в разн. знач. хваляваць (РБС); волновать 1. перен.

aufregen; in Aufregen versetzen; bewegen; ergreifen (РНС);

aufregen І. 1. <in starke Erregung versetzen> (SW);

Erregung f 1. волнение, возбуждение (GDRW); versetzen j-n in den Himmel [in Entzücken, in Seligkeit] versetzen привести кого-л. в экстаз [в величайший восторг] (GDRW).

Гісторыя слова: "Наша слова" № 51 (263), 1995 г.

Мікалай КРЫЎКО — беларушчына.
Алена ШЧУКА — англійшчына.

Слоўнік сінонімаў

1. **ПОЎНЫ** (напоўнены чым-н. да самага верху, да самых берагоў) *Тут можна набраць поўны кораб [суніц],— падумала Аня* (Мележ), **ЦЭЛЫ** *Гэта той самы бярэзнік, дзе летась наш дзядзька, ходзячы па грыбах, напаў на неруш і набрў цэлую сявеньку выдатных баравікоў-бярозавікаў* (Колас). — *Антонімы:* Пусты, парожні.

2. **ПОЎНЫ** (які ўтрымлівае ў сабе ўсё, што ўваходзіць у склад чаго-н., які вызначаецца паўнатой звестак і пад.) *Даць поўны адказ. Такой кароткай прамовы я ніколі не гаварыў. Вось яе і тэзісы і поўны тэкст* (Янкоўскі), **ВЫЧАРПАЛЬНЫ** *З вялікай цікавасцю чытач пазнаёміцца ў канцы даследавання з вычарпальным спісам прааналізаваных дзеясловаў* ("Полымя"). *У граматыцы Лаўрэнція Зізанія ўжо даецца больш або менш сістэматызаваны і вычарпальны аналіз асноўных з'яў фанетыкі і марфалогіі царкоўнаславянскай мовы* (Шакун).

— Паўната, вычарпальнасць.

3. **ПОЎНЫ** (які праяўляецца ва ўсёй паўнаце, сіле або ва ўсіх баках чаго-н.) *Няўжо ён не можа знайсці сабе — хай не зусім поўнага, хай палавіннага, але сапраўднага чалавечага шчасця?* (Зарэцкі). *Ідзі рабі да поўнай змогі І скарб увесь лічы сваім* (Колас). *На досвітку, яшчэ ў поўнай цемры, у Будзе чуўся неспакойны рух, то там, то сям прарываліся прыглушаныя галасы людзей, фыркалі коні* (Кудравец), **АБСАЛЮТНЫ** узмацн. *Абсалютная ўпэўненасць у чым-н. Галоўнае для мяне — каб мясцінка нічым не кідалася ў вочы, каб мог тут адчуць сябе сам-насам з прыродай. Каб мог паверыць, што нарэшце застаўся ў абсалютнай адзіноце* (Кірэенка). *Тут, у зборачным цэху, цішыня стаяла абсалютная* (Пярмяк).

4. **ПОЎНЫ** (у меру тоўсты) *На покуце сядзела Змітракова маці, Матруна Адамаўна — жанчына яшчэ маладая, поўная* (Ракітны), **ПАЎНАЦЕЛЫ** *Плячысты, паўнацелы, здаровы, як асілак, Шабета... халоднымі вачыма зірнуў на Грыбкову Адар'ю* (Мележ), **УКОРМЛЕНЫ** *[Сцяпан:] — Дурны ты, хлопец! Дужы, укормлены, а дурны!* (Быкаў), **ПУХЛЫ** (які адрозніваецца акругласцю частак цела, твару) — *Што? Што хацеў? — высунулася з сянец пухлая, бы пампушка, круглатварая жонка* (Калодзежны), **ПУХЛЯВЫ** *Другая [жанчына], пухлявая, прысадзістая, выцірала рогам хусткі чырвоныя слязлівыя вочы, прагна шнырыла імі па быльнягу* (Ракітны), **ПУХЛЯСТЫ** разм. *Прыбег яго начальнік, пухлясты, рыжы ўвесь, з двума наганамі ў руках* (Масарэнка), **ПУХНАТЫ** *Па-першае, яна [дзяўчына] не мурлатая, не пухнатая, з чаго звычайна пачынаецца гіпертанія* (Я.Ермаловіч), **ПЫШНЫ** (пераважна пра жанчыну: які вызначаецца некалькі залішняй, але прываблівай паўнатой) *Дзяўчына прыносіць вячэру, але Настася — так завуць пышную гаспадыню — адсоўвае ўсё ўбок* (Лось), **ПУЛЬХНЫ** *Малады Сурвіла — пульхны, выглянсаваны хлопец* (Чорны), **ПУЛЬХЛЫ** *Міма Васілька праходзіла нямецкая сямейка: суровы, вусаты бацька, тоўстая матка, пульхлая светлагаловая дачка* (Маўр), **ПУЛЬХНАТЫ** разм. *У калідор бальніцы ўвайшла жанчына з поўным кошыкам, ведучы за ручку пульхнаценькую дзяўчынку* (Скрыпка), **ГЛАДКІ** разм. жартаўліва-іранічнае *Святло выхапіла з цемры круглага гладкага чалавека, які курчыўся на падлозе і стагнаў ад болю* (Дайліда), **МАЖНЫ** (рослы і паўнацелы) *Упусціўшы мужчын, мажная, раздабрэлая буфетчыца зашчапіла за імі дзверы, адышлася за стойку* (Навуменка), **САМАВІТЫ** (паўнацелы і моцнага целаскладу) *Я ўглядаюся ў партрэт Пятра Мацвеевіча. Плячысты, самавіты асілак з пышнай барадой* (Мехаў). *Асмалоўскі, поўны, самавіты, ужо ў гадах чалавек — жвава падхапіўся* ("Беларусь"). — *Параўнайце:* 1. Тоўсты.

Поўны. Асноўным англійскім адпаведнікам да бел. **поўны** ва ўсіх яго значэннях з'яўляецца прыметнік **full** (дарэчы, аднаго і таго ж індаеўрапейскага паходжання). Акрамя full, бел. **поўны 2** і **поўны 3** маюць яшчэ і такія англ. эквіваленты, як **complete**, **comprehensive** (абодва іншамоўныя пазычанні). Што да **поўны 4** і яго сінонімаў, то гэты сэнс у англійшчыне можна таксама перадаць некалькімі прыметнікамі: **fat**, **hefty** (які больш за другіх набліжаны да бел. **мажны**) і **plump** (які, як і бел. **пышны**, азначае прываблівую паўнату).

ПОЎНЯ (фаза Месяца, калі відзён увесь яго дыск) *Якраз была поўня, ночы стаялі відныя, хоць па-восеньскаму свежыя, але ціхія* (Шахавец), **ПОЎНІК** *З-за поплава, над якім падымаўся туман, зачырванеў поўнік* (Даніленка), **ПОЎНЫ МЕСЯЦ** *У чыстым небе, трохі воддаль ад воблачка, ужо зусім неружовага, стаіць поўны месяц* (Брыль). *На цёмна-сінім, амаль чорным небе ярка свяціў поўны месяц* (В.Вольскі).

Поўня. У англійскай мове ёсць толькі складанае слова **full moon**, якое па сваёй структуры дакладна адпавядае бел. **поўны месяц**.

ПОЎСЦЬ (валасяное покрыва жывёл; валасы на твары, целе чалавека) *Сабака забурчаў мацней, наставіў на хібе поўсць* (Янкоўскі). *І тады мы бачылі яго дужыя, з уздутымі венамі і густой шэрай поўсцю рукі* (Радкевіч), **ШЭРСЦЬ** *Вепр ляжаў на баку, па ягонай мокрай бурай шэрсці поўз дымок* (Самуйлёнак). — *Дык што ж гэта?.. — закратаў мяккімі, даўгімі вусамі старшыня і пацёр шэрсць даўно нябрытай барады* (Нікановіч), **ВОЎНА** (валасяное покрыва авечак) *Баранок усхапіўся з прызбы... схапіў барана за воўну* (Крапіва).

Праграма тэлебачання

Панядзелак, 9 верасня

Беларускае тэлебачанне
7.30 Ранішні кактэйль.
7.50, 18.25 Эканамікст. Нерухомасць.
8.00 "Маці чалавечая". Д.ф.
8.30 "Мільён прыгод. Востраў іржавага генерала" М.ф. для дзяцей.
9.40 "Цёмны пакой". Беззаконнасць.
9.40, 18.00 Фінансавы час.
10.00 "Цёмны пакой". Ахвяра.
15.00, 18.50, 0.20 Навіны.
15.15 "Фліпер".
15.40 Тэлебачанне — школе. Выяўленчае мастацтва. 5-ы клас.
16.00 Студыя "Акно".
16.35 "На добры лад".
16.50 Параграф. Прадпрымальніцтва і служба занятасці насельніцтва.
17.20 "Пазнай сябе".
18.35 "3 х 1". Муз. перадача MTV.
19.05 "Крок". "Рызыкаверсія". Тэлегульня.
19.35 Муз. антракт.
19.50 Беларускі дом.
20.15 "Люстэрка". Праграма для жанчын.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.45 Спартыўны тэлекур'ер.
22.05 "Дзевяць дзён аднаго года". М.ф.
23.50 Кубак Еўропы па грэкарымскай барацьбе. Беларусь — Харватыя.

ГРТ
17.00, 22.55 Навіны.
17.20 "Новая ахвяра".
18.10 Час пік.
18.35 Адгадай мелодыю.
19.00 "Калі..."
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.45 "Багз — электронныя жучкі". М.ф.
21.45 "Карнавал у Венецыі".
22.40 Кубак свету "Мастэрралі-96". Парыж — Масква — Байканур — Улан-Батар.
23.05 "Шчаслівыя дні". М.ф.

"Расія"
6.00 Ранішні экспрэс.
6.35 "Мак і Матлі".
7.00, 10.00, 16.00, 19.00, 23.00 Вesткі.
7.20 Ранішні экспрэс-2.
7.50 Час дзелавых людзей.
8.00 Сам сабе рэжысёр.
8.30 "Дарагая рэдакцыя..."
9.00, 19.30 "Санта-Барбара".
9.50, 23.20 Тавары — поштай.
10.20 "Месца сустрэчы змяніць нельга". М.ф., 1-я ч.
16.20 "Хто на што здатны".
16.30 "Чаленджэрс".
17.00 Залежыць ад цябе.
17.15 Ваш партнёр.
17.30 L-клуб.
18.15 Момант ісціны.
20.25 Джэнтльмен-шоў.
21.05 Хакей. Кубак свету.
23.30 З хуткасцю гука.

Санкт-Пецярбург
11.55, 13.55, 15.55, 18.55, 22.15, 23.50 Інфарм ТБ.
12.10, 19.20 "Першае каханне".
13.00 Тэрмін адказу — сёння.
13.40, 20.40 Тэлеслужба бяспекі.
14.10, 21.05 "Жыццё Кліма Самгіна". М.ф., 4-я ч.
15.20 "Парад парадаў".
16.10 Міжнародны агляд.
16.35 "Філасофія па Філу".
17.00 Стыль жыцця.
17.05 "Солці". М.ф.
18.40 Вялікі фестываль.
19.15 Спорт.
20.10 Чэмпіянат Расіі па кальцавых аўтагонках.
20.55 Спартыўны агляд.
22.30 Гістарычныя расследаванні.
23.10 Музычнае шоў.

НТБ
17.00 "Дзікая прырода: барацьба за жыццё".
17.30 Футбольны клуб.
18.00, 21.00, 23.20 Сёння.
18.35 Герой дня.
19.00 "Усе яны смяяліся". М.ф.
21.35 "Млыны багоў". М.ф., 1-я ч.
22.30 Часінка.
23.20 Аўтагонкі "Індыкар".

Аўторак, 10 верасня

Беларускае тэлебачанне
7.30 Ранішні кактэйль.
7.50, 18.25 Эканамікст.
8.00, 15.00, 18.50, 0.25 Навіны.
8.15 "Каралі галубкі". Д.ф.
8.30 Абібок.
9.00 Тэлебачанне — школе. Выяўленчае мастацтва. 5-ы клас.
9.20 "Вострaў скарбаў".
10.10, 19.05 "Дзяжурная аптэка".
11.10 Тураб'ектыў.
15.15 "Фліпер".
15.40 Мультфільм.
15.50 Тэлебачанне — школе. Геаграфія Беларусі. 9-ы клас.
16.20 "Усё пра ўсё".
16.45 Чарнобыль: праблемы і вырашэнні.
17.20 Урокі Н.Наважылавай.
18.00 "Наваградак. Чытаючы Міцкевіча".
18.15 "Будзьце здаровы".
18.35 "3 х 1".
20.05 "Востры вугал".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.55 Хроніка жніва-96.
22.15 "Якая дзіўная гульня". М.ф.
23.55 Рэспубліканскія спаборніцтвы па гарадошнаму спорту на прыз Беларускага тэлебачання.

ГРТ
11.00, 14.00, 17.00, 22.40 Навіны.
11.10 Тэлерадыёкампанія "Мір".
11.50 "С.Хітроў. Каб помнілі..."
12.30 Мультфільм.
13.00 "Чатыры танкісты і сабака". М.ф.
14.20 "Рыцар Адважнае Сэрца".
14.45 Квар'ета "Вясёлая кампанія".
14.55 Мультыстролія.
15.10 Чароўны свет, або Сінема.
15.40 "Элен і хлопцы".
16.05 ...Да шаснаццаці і старэй.
16.30 Па старонках перадачы "Клуб падарожнікаў".
17.20 "Новая ахвяра".
18.10 Час пік.
18.35 Адгадай мелодыю.
19.00 Тэма.
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.40 "Жорсткасць". М.ф.
22.25 Кубак свету "Мастэрралі-96". Парыж — Масква — Байканур — Улан-Батар.
22.50 Муз. праграма "50 х 50".
23.40 "Мірaў, Навіцкі і іншыя".

"Расія"
6.00 Ранішні экспрэс.
6.35 "Мак і Матлі".
7.00, 10.00, 16.00, 19.00, 23.00 Вesткі.
7.20 Ранішні экспрэс-2.
7.50 Час дзелавых людзей.
8.00 Джэнтльмен-шоў.
8.30 "Дарагая рэдакцыя..."
9.00, 19.30 "Санта-Барбара".
9.50, 23.20 Тавары — поштай.
16.20 Каляндар.
16.30 "Чаленджэрс".
17.00 Залежыць ад цябе.
17.15 "Здароўе".
17.25 Дзённік Кубка свету па хакеі.
17.55 Надзвычайны канал.
18.25 "Губернскія ведамасці: восеньскі марафон".
20.25 Раз на тыдзень.
21.00 "Мадэмуазель "О". М.ф.
22.45 Рэк-тайм.
23.30 Гукавая дарожка.

Санкт-Пецярбург
11.55, 12.55, 13.55, 15.55, 18.55, 22.10, 23.05 Інфарм ТБ.
12.10, 19.20 "Першае каханне".
13.00 Тэрмін адказу — сёння.
13.40, 20.40 Тэлеслужба бяспекі.
14.10, 21.05 "Жыццё Кліма Самгіна". М.ф., 5-я ч.
15.15 Музычнае шоў.
16.10 Тата, мама і я — спартыўная сям'я.
16.35 "Філасофія па Філу".
17.00 Стыль жыцця.
17.05 Дзецям пра звераннят.
18.40 Вялікі фестываль.
19.15 Спорт.
20.10 Тальяці — горад маладых.
20.55 Спартыўны агляд.
22.25 Хакей. Чэмпіянат МХЛ.

НТБ
17.00 "Дзікая прырода: барацьба за жыццё".
17.30 "Міс Роз Уайт". 1-я ч.
18.00, 21.00, 23.00 Сёння.
18.35 Герой дня.
19.00 Футбол. "Тарпеда" (Масква) — "Дынама" (Тбілісі).
21.35 "Млыны багоў". М.ф., 2-я ч.
22.30 Часінка.
23.20 Вялікі рынг.
23.50 Меламанія: Дэвід Боуі.

Серада, 11 верасня

Беларускае тэлебачанне
7.30 Ранішні кактэйль.
7.50, 18.25 Эканамікст.
8.00, 15.00, 18.50, 0.15 Навіны.
8.15 "Востры вугал".
8.45 "Прышэлец". Д.ф.
9.00 Тэлебачанне — школе. Геаграфія. 9-ы клас.
9.30 "Вострaў скарбаў". Скарбы капітана Флінта".
10.30 Кампутарны палігон.
10.50, 19.05 "Дзяжурная аптэка".
11.50 Відзьма-нявідзьма.
15.15 "Фліпер".
15.40 Мультфільм.
16.10 "Усе пад Богам ходзім". Д.ф.
17.00 "Нацыянальны парк "Браслаўскія азёры".
17.20 Госці ў хату.
18.00 Канцэртны сезон.
18.35 "3 х 1".
20.05 "Хто гэта?" Тэлегульня.
20.10 Супергол.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.55 Аўта-парк.
22.10 "У руках правасуддзя". М.ф., 1-я ч.
23.05 Каралеўскае паляванне.
23.45 Матаспорт. Супербайк. Чэмпіянат свету-96.

ГРТ
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.20 Навіны.
8.15, 17.20 "Новая ахвяра".
9.00 Тэма.
9.50 У свеце жывёл.
10.30, 18.35 Адгадай мелодыю.
11.10 Тэлерадыёкампанія "Мір".
11.50 "В.Сафонаў. Каб помнілі..."
12.30 Мультфільм.
12.55 "Чатыры танкісты і сабака". М.ф.
14.20 "Рыцар Адважнае Сэрца".
14.45 Кактус і К.
14.55 До-мі-соль.
15.10 Кліч джунгляў.
15.40 "Элен і хлопцы".
16.05 Тэт-а-тэт.
16.30 Па старонках перадачы "Клуб падарожнікаў".
18.10 Час пік.
19.00 "У пошуках страчанага". Джудзі Гарланд.
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.05 Кубак свету "Мастэрралі-96". Парыж — Масква — Байканур — Улан-Батар.
21.20 Футбол. "Ювентус" (Італія) — "Манчэстэр Юнайтэд" (Англія).
23.20 Футбол. Агляд сямі матчаў.

"Расія"
6.00 Ранішні экспрэс.
6.35 "Мак і Матлі".
7.00, 10.00, 16.00, 19.00, 23.00 Вesткі.
7.20 Ранішні экспрэс-2.
7.50 Час дзелавых людзей.
8.00 Раз на тыдзень.
8.30 "Дарагая рэдакцыя..."
9.00, 19.30 "Санта-Барбара".
9.50, 23.20 Тавары — поштай.
10.20 "Месца сустрэчы змяніць нельга". М.ф., 2-я ч.
16.20 "Хто на што здатны".
16.30 "Чаленджэрс".
17.00 Залежыць ад цябе.
17.15 "Здароўе".
17.25 "Астралогія кахання".
17.55 Клуб губернатараў.
18.25 Лідэр-прагноз.
20.25 Джэнтльмен-шоў.
20.30 Хакей. Кубак свету.
Фінал.
22.30 Тэлескоп.
23.30 "Кінашок-96".
23.40 "Не спі і глядзі".

Санкт-Пецярбург
11.55, 13.55, 15.55, 18.55, 22.15, 23.55 Інфарм ТБ.
12.10, 19.20 "Першае каханне".
13.00 Тэрмін адказу — сёння.
13.40, 20.40 Тэлеслужба бяспекі.
14.10, 21.05 "Жыццё Кліма Самгіна". М.ф., 6-я ч.
15.15 "Марынскі" ў Японіі.
16.10 Асабістая справа.
16.35 "Філасофія па Філу".
17.00 Стыль жыцця.
17.05 "Солці".
18.40 Вялікі фестываль.
19.15 Спорт.
20.10 Толькі без панікі.
20.55 Спартыўны агляд.
22.30 "Пятроўка, 38". М.ф.

НТБ
17.00 "Дзікая прырода: барацьба за жыццё".
17.30 "Міс Роз Уайт". 2-я ч.
18.00, 21.00, 23.00 Сёння.
18.35 Герой дня.
19.00 Футбол. "Спартак" (Масква) — "Сількеборг" (Данія).
21.35 "Млыны багоў". М.ф., 3-я ч.
22.30 Часінка.
23.20 Такое спартыўнае жыццё.
23.50 Кафэ "Абломаў".

Чацвер, 12 верасня

Беларускае тэлебачанне
7.30 Ранішні кактэйль.
7.50, 18.25 Эканамікст.
8.00, 15.20, 18.50, 24.00 Навіны.
8.15 "Румба, вальс і маладосць".
8.45 Аўта-парк.
9.00 "Менск. Музыка спартыўных арэн". Д.ф.
9.10 Каралеўскае паляванне.
9.50, 19.05 "Дзяжурная аптэка".
10.50 "Музыка без межаў".
15.15 "Фліпер".
15.40 Мультфільмы.
15.55 Тэлебачанне — школе. Музыка. 4-ы клас.
16.10 "Што было? Што ёсць? Што будзе?". Д.ф.
16.50 "Арсенал".
17.20 Урокі Н.Наважылавай.
18.00 "Партрэт на фоне замка". Д.ф.
18.35 "3 х 1".
20.05 "Крок". "Оскар". Тэлегульня.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.55 Хроніка жніва-96.
22.10 "У руках права-суддзя". М.ф., 2-я ч.
22.55 "Крок".
23.25 "Галасы мінуўшчыны".

ГРТ
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.50 Навіны.
8.15, 17.20 "Новая ахвяра".
9.00 Футбол. "Мілан" (Італія) — "Порту" (Партугалія).
11.10 Тэлерадыёкампанія "Мір".
11.50 "В.Цялегіна. Каб помнілі..."
12.30 Мультфільмы.
13.00 "Чатыры танкісты і сабака". М.ф.
14.20 "Рыцар Адважнае Сэрца". Закл. ч.
14.45 Лега-го!
15.10 Цін-Тонік.
15.40 "Элен і хлопцы".
16.05 Рок-урок.
16.30 Па старонках перадачы "Клуб падарожнікаў".
18.05 Час пік.
18.30 "Грай, гармонік любімы!"
19.00 "Адзін на адзін".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.40 "Салярыс". М.ф.
22.35 Кубак свету "Мастэрралі-96". Парыж — Масква — Байканур — Улан-Батар.

"Расія"
6.00 Ранішні экспрэс.
6.35 "Мак і Матлі".
7.00, 10.00, 16.00, 19.00, 23.00 Вesткі.
7.20 Ранішні экспрэс-2.
7.50 Час дзелавых людзей.
8.00 Працоўн простага.
8.30 "Дарагая рэдакцыя..."
9.00, 19.30 "Санта-Барбара".
9.50, 23.20 Тавары — поштай.
10.20 "Месца сустрэчы змяніць нельга". М.ф., 3-я ч.
16.20 Каляндар.
16.30 "Чаленджэрс".
17.00 Залежыць ад цябе.
17.15 Ваш партнёр.
17.30 Рэтра-шлягер.
18.00 Новае пятае кола.
18.40 "Цёмная" для Г.Бурбуліса.
20.25 "Бочка мёду".
21.00 "Сатурн-3". М.ф.
22.30 Подыум.
23.30 Пеўчыя біенале.

Санкт-Пецярбург
11.55, 13.55, 15.55, 18.55, 21.55, 23.25 Інфарм ТБ.
12.10, 19.20 "Першае каханне".
13.10 Тэрмін адказу — сёння.
13.40, 20.35 Тэлеслужба бяспекі.
14.10, 21.00 "Жыццё Кліма Самгіна". М.ф., 7-я ч.
15.35 Мультфільм.
16.10 Парадоксы гісторыі.
16.35 "Філасофія па Філу".
17.00 Стыль жыцця.
17.05 Дзіцячае ТБ.
18.40 Вялікі фестываль.
19.15 Спорт.
20.10 Асабістая справа.
20.50 Спартыўны агляд.
22.45 Дзень св. князя Аляксандра Неўскага.

НТБ
17.00 "Дзікая прырода: барацьба за жыццё".
17.30 "Міс Роз Уайт". М.ф., 3-я ч.
18.00, 21.00, 23.00 Сёння.
18.35 Герой дня.
19.00 Футбол. "Лакаматыў" (Масква) — "Вартэкс" (Харватыя).
21.35 "Млыны багоў". М.ф. Закл. ч.
22.30 Часінка.
23.20 "Маўклівы крык". М.ф.

Пятніца, 13 верасня

Беларускае тэлебачанне
7.30 Ранішні кактэйль.
7.50, 18.25 Эканамікст.
8.00, 15.00, 18.50, 0.05 Навіны.
8.15 "Яшчэ не вечар..."
8.30 "Ахоўваецца дзяржавай", "Вуокса". Д.ф.
9.00 Тэлебачанне — школе. Музыка. 4-ы клас.
9.15, 19.05 "Дзяжурная аптэка".
10.15 "Люстэрка".
15.15 "Фліпер".
15.45 "Ішоў сабака па раялі". М.ф.
16.50 "Радавод".
17.20 "Кантрасты". Праравая праграма.
18.00 Роднае слова. Газета "Наша слова".
18.35 "3 х 1".
20.05 "Міжнародны кур'ер".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.05 "У руках правасуддзя". М.ф., 3-я ч.
23.00 "12, ці На ноч глядзячы".
23.20 Акалада.
23.50 Мультфільмы для дарослых.

ГРТ
8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.25 Навіны.
8.15, 17.20 "Новая ахвяра".
9.10 "Адзін на адзін".
9.50 Смак.
10.10 Мультфільм.
10.25 Пакуль усе дома.
11.10 Тэлерадыёкампанія "Мір".
11.55 "Чатыры танкісты і сабака". М.ф. Закл. ч.
14.20 Мультфільмы.
14.45 Квар'ета "Вясёлая кампанія".
14.55 До-мі-соль.
15.10 Тэт-а-тэт.
15.40 "Элен і хлопцы".
16.05 "Пра Чыка і сябров дзяцінства". Ф.Іскандэр.
16.30 Па старонках перадачы "Клуб падарожнікаў".
18.15 Чалавек і закон.
18.45 Поле цудаў.
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.40 "Секс і жанаты дэтэктыў". М.ф.
22.25 Пагляд.
23.10 Кубак свету "Мастэрралі-96". Парыж — Масква — Байканур — Улан-Батар.
23.30 "Напралом". М.ф.

"Расія"
6.00 Ранішні экспрэс.
6.35 "Мак і Матлі".
7.00, 10.00, 16.00, 19.00, 23.00 Вesткі.
7.20 Ранішні экспрэс-2.
7.50 Час дзелавых людзей.
8.00 Працоўн простага.
8.30 "Дарагая рэдакцыя..."
9.00, 19.30 "Санта-Барбара".
9.50, 23.20 Тавары — поштай.
10.20 Гандлёвы дом. "Ле Монці".
10.35 "Месца сустрэчы змяніць нельга". М.ф., 4-я ч.
16.20 "Хто на што здатны".
16.30 "Чаленджэрс".
17.00 Імперыя гульняў.
17.50 Тэхнадром імя І.П.Кулібіна.
18.00 Вертыкаль.
18.25 Бясконцае падарожжа.
20.25 Сам сабе рэжысёр.
21.05 Хакей. Кубак свету. Фінал.
23.30 "Кінашок-96".
23.40 "Піяніст". М.ф.

Санкт-Пецярбург
11.55, 13.55, 15.55, 18.55, 21.10, 0.15 Інфарм ТБ.
12.10, 19.20 "Першае каханне".
13.00 Тэрмін адказу — сёння.
13.40, 20.40 Тэлеслужба бяспекі.
14.10, 21.05 "Жыццё Кліма Самгіна". М.ф., 8-я ч.
15.15 Дзень св. князя Аляксандра Неўскага.
16.10 "Наўздагон".
16.35 "Філасофія па Філу".
17.00 Стыль жыцця.
17.05 "Солці".
18.40 Вялікі фестываль.
19.15 Спорт.
20.10 Гумарыстычная праграма.
20.55 Спартыўны агляд.
22.30 Раман з героем
22.55 "Агарова, 6". М.ф.

НТБ
17.00 "Дзікая прырода: барацьба за жыццё".
17.30 Футбольны клуб.
18.00, 21.00, 23.00 Сёння.
18.35 Герой дня.
19.00 "Брыльянтавая рука". М.ф.
20.40 Доктар Вугал.
21.35 "Анасіс". М.ф., 1-я ч.
22.30 Часінка.
23.20 "Каханне — гэта зброя". М.ф.
1.05 Эратычныя шоў свету.

Субота, 14 верасня

Беларускае тэлебачанне
8.00, 21.00 Навіны.
8.15 "Сугучнасць".
8.45 "Лёс мой і надзея".
9.15 Здароўе.
9.45 Урокі Н.Наважылавай.
10.15 "Усё пра ўсё".
10.40 "Ералаш".
11.00 Шматгалоссе.
11.35 Свет прыроды і захапленняў.
12.25 Творцы.
13.00 Еўрапейская дваццатка.
13.45 Тэлевізійны Дом кіно.
14.40 Калаж.
15.10 Чацвёртае вымярэнне.
15.45 "Трыумф чалавечага духу". Беларусь на X Паралімпійскіх гульнях у Атланце. 1-я ч.
16.15 "Залатая ліра".
17.00 Галерэя.
17.30 "Выбраныя". М.ф.
19.45 Міжнародны паэтычны вечар у Доме літаратара.
20.25 Калыханка.
21.45 "У руках правасуддзя". М.ф., 4-я ч.
22.40 Музычная праграма.
23.45 Відзьма-нявідзьма.
0.45 Цёмны пакой.

ГРТ
7.00 "Ералаш".
7.10 "Раман і Франчэска". М.ф.
9.00, 14.00, 17.00 Навіны.
9.10 Слова пастыра. Мітрапаліт Кірыл.
9.30 Не зявай!
10.00 Ранішняя пошта.
10.35 Смак.
10.55 "Вяртанне Трацціякоўкі". Ф. 1-ы.
11.30 Мультфільм.
11.40 Пад знакам Пі.
12.10 "Тры таварышы". М.ф.
13.30 Амерыка з М.Таратутам.
14.20 "Вяртанне на востраў скарбаў". 2-я ч.
15.15 Мультфільмы.
16.10 Тэлегульня "Кола гісторыі".
17.20 У свеце жывёл.
17.55 "Ералаш".
18.10 "Белае сонца пустыні". М.ф.
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.40 "В'етнам, да запатрабавання". М.ф.
21.40 Брэйн-рынг.
22.25 Кубак свету "Мастэрралі-96". Парыж — Масква — Байканур — Улан-Батар.
22.40 "Непрыемнасці з Гары". М.ф.

"Расія"
7.00 "Іскра Божая". Д.ф.
7.40 "Маўглі".
8.00 "Мак і Матлі".
8.20 На вашых пісьмах.
8.50 Тавары — поштай.
9.05 На V Міжнародным фестывалі мастацтваў "Славянскі базар".
10.00 Весткі ў адзінаццаць.
10.15 Ваш партнёр.
10.30 Добрай раніцы.
10.55 21 кабінет.
11.20 Мультфільм.
11.30 Ананімныя суразмоўцы.
12.00 "Паэт у Расіі — болей, чым паэт".
12.25 Працоўн простага.
13.00, 19.00, 23.40 Весткі.
13.20 "Грахі".
14.10 "Нічога, акрамя...".
14.25 Да факта.
14.50 Мультфільм.
15.00 Размова з фатаграфіямі.
15.30 Свая гульня.
16.00 Дылогі пра жывёл.
16.30 Эх, дарогі...
17.00 Рэпарцёр.
17.15 Футбол без граніц.
17.45 "Ва ўсіх на вуснах".
18.00 "Каралева Марго". М.ф., 3-я ч.
19.30 Суботні вечар з Таццянай Шмыгай.
21.05 Зусім сакрэтна.
22.00 "Рэд рок вест". М.ф.
23.50 Праграма "А".

Санкт-Пецярбург
9.10 Стыль жыцця.
9.25 Па рацэ плыве сякера.
9.55, 11.55, 13.55, 15.55, 18.55 Інфарм ТБ.
10.10 "Гонар маю".
10.40 Непазнанае.
11.10 Ток-шоў "Наўздагад".
11.40 Страсці-мардасці.
12.10 "Не хадзіце, дзеўкі, замуж". М.ф.
13.15 "Старадаўнія расійскія рамансы ў выкананні Нані Брэгвадзе".
13.30 Мультфільм.
14.10 Па ўсёй Расіі.
14.25 Мы і банк.
14.45 Сядзібы.
15.45 Спартыўны агляд.
15.25 Парадоксы гісторыі.
16.10 Мультфільм.
16.20 "Моцарт. Сапраўдная хроніка апошняга часу".
17.05 ... Раўнядушша каханне.
18.40 Вялікі фестываль.
19.20 "Сама нявіннасць". М.ф.
20.55 Свецкая хроніка.
21.10 Блеф-клуб.
21.45 Кругаварот.
22.05 "Гаспары, ці Пацукі Парыжа". М.ф.

НТБ
17.00 "Горац".
17.30 "Дог-шоў. Я і мой сабака".
18.00, 21.00 Сёння.
18.30 "Шпіёны". Д.ф.
19.00 "Анасіс". М.ф., 2-я ч.
20.00 Надоечы.
20.45 Лялькі.
21.35 "Людзі-каты". М.ф.
23.40 Трэццяе вока.
0.25 "Плэйбой".

Нядзеля, 15 верасня

Беларускае тэлебачанне
8.00 "Садко". М.ф.
9.25 "Конан".
9.50 Лепшыя хіты MTV.
10.20 Вяршыня свету. Тэлегульня.
10.40 Усё нармальна, мама!
11.10 Тураб'ектыў.
11.30 "Цыркі свету".
12.45 Студыя "Акно".
13.00 "Усе мы родам з дзяцінства".
13.50 "Вяскоўцы".
14.25 Вяршыня свету.
14.45 "Вайна ў паветры".
15.15 "Віншуем Вас!"
16.10 "Трыумф чалавечага духу". Беларусь на X Паралімпійскіх гульнях у Атланце. 2-я ч.
16.40 Прэс-імпрэза.
17.20 Абібок.
17.50 Кампутарны палігон.
18.20 "У небе "начныя вядзьмаркі". М.ф.
19.40 Калыханка.
20.00 Рэзананс.
20.50 Спартыўны тэлекур'ер.
20.55 Навіны-ТБ.
21.10 Ток-шоў "Карамболь".
21.45 "Апакаліпсіс сёння". М.ф.
0.20 Футбол. Чэмпіянат Беларусі.

ГРТ
7.00 Мультфільмы.
7.25 "Міо, мой Міо". М.ф.
9.00, 14.00, 22.15 Навіны.
9.15 Бесталковыя нататкі Д.Крылова.
9.30 Пакуль усе дома.
10.10 Ранішняя зорка.
11.00 Служу Расіі!
11.30 Грай, гармонік любімы!
12.00 "Там, за сінімі гарамі..."
12.30 "Падводная адысея каманды Кусто".
13.25 Смехапанарама.
14.20 Музыка ў музеях свету.
15.00 А.Райкін у праграме "Гэта было, было..."
15.20 Клуб падарожнікаў.
16.05 Адноўны.
16.20 Мультфеерверк.
17.05 "Ералаш".
17.25 Шчаслівы выпадак.
18.10 Клуб "Белы папугай".
19.00 Час.
19.40 "Сталок". М.ф.
21.30 Футбольны агляд.
22.00 Кубак свету "Мастэрралі-96". Парыж — Масква — Байканур — Улан-Батар.
22.25 "Коннік без галавы". М.ф.

"Расія"
6.00 Хакей. Кубак свету. Фінал.
8.05 "Мак і Матлі".
8.30 Пілігрым.
9.00 Вуснамі дзіцяці.
9.30 Прысяга.
10.00 Весткі ў адзінаццаць.
10.15 Расійскае лато.
10.55 "Вас запрашае фірма "Савва".
11.00 Чалавек на Зямлі.
11.30 Кніжная лаўка.
12.00 Ю.Любімаў у праграме "Тэатр маёй памяці".
12.25 Працоўн простага.
13.00, 23.45 Весткі.
13.20 "Грахі".
14.10 Нічога, акрамя...
14.25 Караоке па-расійску.
14.55 Футбол. Чэмпіянат Расіі.
17.00 Чароўны свет Дыснэя.
18.00 "Каралева Марго". М.ф., 4-я ч.
19.00 Люстэрка.
20.00 "Чалавек ніадкуль". М.ф.
21.25 Праграма "Фрак народа".
22.20 У Кюсшы.
22.50 Цырымонія закрыцця фестывалю "Кінашок-96".

Санкт-Пецярбург
9.10 "Тата, мама і я — спартыўная сям'я".
9.40 Стыль жыцця.
9.55, 11.55, 13.55, 15.55, 18.55, 20.55 Інфарм ТБ.
10.10 Раман з героем.
10.40 "Бывай, лета ў Лідзе". Д.ф.
11.10 Храм.
11.40 Увесь гэты цырк.
12.10 "Чаму б не верыць у цуды?" М.ф.
13.40 "Адмаўраванне".
14.10 Яшчэ адна Расія.
15.10 Музычны фестываль.
16.10 Спартыўная праграма.
16.35 Дзіцячае ТБ.
18.40 Скарбы Пецярбурга.
19.20 "Джаджы ў акіяне". М.ф.
20.35 Мультфільм для дарослых.
21.10 Ноў смокінг.
21.55 Міжнародны агляд.
22.25 "Кар'ера Дзімы Горына". М.ф.

НТБ
17.00 "Горац".
17.30 Тэлегульня "Сто да аднаго".
18.00 Сёння.
18.30 Праграма У.Познера "Чалавек у масцы".
19.10 "Зніклыя цывілізацыі". 2-я ч.
20.00 Вынікі.
21.10 "Логава белага чарвяка". М.ф.
22.55 Зоркі амерыканскага кіно ў Маскве.
23.30 Баскетбол.

Леў МІРАЧЫЦКІ

Галасы з далечы

Паэзія беларускага замежжа

(Заканчэнне. Пачатак на с.4.)

ноўвацъ родныя нівы і сніцца "роднага неба дыван".

З бежанкамі крочыць пясняркалетапісец на Захад. Яе агортвае пякучы сум. Яна бачыць, як стаміліся ўцекачы ў вандроўках па станцыях, дзе пануе хаос, свісткі, перапалох. І паэтэсу паглынае роздум аб трагедыі народаў, сусветнай калатнечы. У думках не пакідае "Мой край"... Паэтэсе ўяўляюцца родныя палеткі, песні жней. І далёка ж ён. Пячэ смутак, але яна верыць, што забудуцца цярпенні. "Трэба жыць, каб шлях свой скончыць як мае быць", сцвярджае яна.

На эміграцы Наталля Арсеннева выдала вялікі том выбранай паэзіі пад назовам "Між берагамі" (Нью-Йорк—Таронта, 1979). У ім як запаветныя думкі, роздум аб перажытым, смутак, пошукі хараства і сцвярджэння яго ў жыцці, імкненне бараніць чалавечае права на жыццё і радасць, працу на хлеб штодзённы і дзеля роднай старонкі, якая ўсяляе веру ў праўду і яе веліч. Падобна Адаму Міцкевічу, які на чужыне звярнуўся ў дрэздэнскіх "Дзядах" да ўсемагутнага Бога з малітвай, яна просіць:

Магутны Божа!...
Дай ўрадлівасць жытнёвым нівам,
Учынкам нашым пашлі ўмалот.
Зрабі свабоднай, зрабі шчаслівай
Краіну нашу і наш народ!

Малітва гучыць як велічны гімн на ўрачыстасцях у беларускіх святынях. Пясьнярка з-над сівога Гудзона дабраслаўляе Беларусь, моцна верыць, што з гэтым імем мы — людзі!

На літаратурным палетку на чужыне адметнасцю філасофскага бачання беларускай рэчаіснасці і стылёвай адрознасцю, заснаванай на фальклорнай глебе, вызначаецца паэтычная творчасць Янкі Юхнаўца. Ён родам з Бягомльшчыны (1921). У часе вайны страціўшы бацькоў і пяць братоў, апынуўся на працы ў Германіі, адкуль пазней удалося выехаць у Злучаныя Штаты Амерыкі. Тут, атрымаўшы юрыдычную адукацыю, стаў займацца асабістым бізнесам і творча працаваць у галіне паэзіі. Літаратурны набытак у яго даволі значны. У 1955 годзе выйшаў ягоны зборнік вершаў "Шорах моўкнасці", які дае мажлівасць чытачу "зразумець спрадвечнасць гэтага вялізнага свету, адначасна звёўшы свет вакол сябе ў адзінае беларускае цэлае" (характарыстыка Алеся Бяляцкага). У 60-я гады выходзяць яго паэтычныя зборнікі "Новая элегія" (1964) і "Калюмбы" (1967). Затым свет убачылі першы (1987), другі (1989) і трэці том (1990) твораў, у якія ўвайшлі паэмы, драмы і вершы. А зусім нядаўна ў Менску у серыі "Галасы беларускага замежжа" выйшла кніга ягоных выбраных твораў пад назовам "Сны на чужыне" (1994).

Творчасць аўтара прыкоўвае ўвагу нетрадыцыйнасцю мыслення, імкненнем асэнсаваць складаныя пытанні чалавечых стасункаў, спасцігнуць уяўленне аб жыццёвых з'явах, парою неардынарных: як пазбегнуць узнікнення вайнаў? Адкуль вынаходзяцца "правадыры чужыя", "як знайсці правадыра свайго?", які б па-сапраўднаму клапаціўся аб людзях, і ці патрэбна яму ведаць Хрыстову навуку? Цікавяць аўтара і балады пра герояў новага часу. Яму хочацца спазнаць "думкі жаўнераў" усялякіх армія, якія часамі вымушаны паўзці па міласці "правадыроў" да чужых вёсак і гарадоў, каб іх "вызваляць"?! Таму, зразумела, яго захапляе гуманізм Францішка Скарыны, якому і прысвяціў сваю паэму "Калюмбы", дзе дзейнічаюць біблейскія, рэальныя і міфічныя персанажы. Аўтар па-філасофску, асацыятыўна даводзіць:

Для жыцця ўсё адно, ці ты ёсць, ці
няма цябе!
Жыццю прыхільнікі не патрэбны.

Але пераконвае, што практычна даказана:

У мудрасцях Айчынаў — жыццё,
бадай святыня...

Менавіта для сваёй Айчыны, яе Бацьку і Сыну трэба жыць і сумленна працаваць. Гэта азначае быць Калумбам — адкрывальнікам і стваральнікам на "прасторах Айчыны сваёй".

Буйным прадстаўніком слова беларускага замежжа з'яўляецца Масей Сяднёў, былы сталінскі вязень, ураджэнец Магілёўшчыны (1913). У Рэгенсбургу ён выдаў кнігі паэзіі "У акіяне ночы" (1946) і "Спадзяванні" (1947), у Міхельсдорфе — "На край святла" (1947) і ў Ватэнштаце — "Цень Янкі Купалы" (1947).

На амерыканскай зямлі, куды паэт пераехаў у 1950 годзе, ім таксама выдадзены некалькі зборнікаў паэзіі. І вось, нарэшце, на роднай зямлі, у Менску, на старонках анталогіі паэзіі беларускай эміграцыі "Туга па Радзіме" (1992) змешчаны нізкі яго паэтычных твораў пад назовамі: "На досвітку", "Патушаныя зоры", "На маршрутах", "Як спажытак штодзённы", "Роздум", "Слова", "На спынку", "Ачышчэнне агнём"... Адзін іх пералік скіроўвае на асэнсаванне жыццёвых праблем, якія хвалююць кожнага беларускага патрыёта і сумленнага творцу.

Чытачу аўтар апавядае пра катаржныя будні, якія перажыў паэтрамантык на далёкай Калыме, калі хадзіў ён "У пустыні і ціхім і сумным і злосна няволю сваю праклінаў", калі не хацелася "жыць, а памерці — шчэ болей...". Шчымліва закранаюцца ім у многіх вершаваных творах пытанні маралі, папрок здрайцам чалавечнасці, паборнікам нікчэмнасці і зла. На сумны роздум наводзіць прысвячэнне "Крывічом", дзе аўтар гаруе, што іх нашчадак, не спазнаўшых дабра ў сваёй Айчыне, вымушаны па волі "мудрых" правадыроў хадзіць па нявольніцкіх дарогах. Ён просіць сваіх бацькоў не плакаць пры ўспаміне аб родным сыне, запэўнівае, што верыць у лепшае, што "прыйдзе з далёкай чужыны, змучаны выгнаннем, на спачын". Аўтар спачувае ўсім, хто зведаў няволю, хоча, каб спраўдзілася вера людзей у збаўленне, калі стары і новы свет ачысціцца ад варожасці, пакутных абвінавачванняў. Ён перакананы, што людзі ўзвесці ў нечым вінаваты ўсе, калі паспрыялі ўзвышэнню таталітарызму, ганебнай пачварнасці чалавецтва. Таму схіляе галаву, аплаквае яго ахвяры.

Свой погляд на час і эпоху вялікага глумлення, на дзяржаву, якая склалася і была няздольная бараніць сваіх паддадзеных ад здзеку і іншых нечаканасцяў, выказаў у сваёй паэтычнай творчасці пясняр са Случчыны Міхась Кавыль (Язэп Лешчанка). Ён нарадзіўся ў сялянскай сям'і (1915). Рана спазнаў несправядлівасці ўладаў. Будучы навучэнцам Менскага педагагічнага тэхнікума, у 1933 годзе быў арыштаваны за прыналежнасць да "Саюза вызвалення Беларусі", якога не існавала. Выслалі яго для нявольніцкай працы на Далёкі Усход у Сяданлаг. Пасля працаваў настаўнікам. У 1941 годзе яго прызвалі ў войска. З першых дзён нападу гітлераўцаў на Савецкі Саюз удзельнічаў у баях. У траўні 1942 года трапіў у палон.

Плён творчай працы на чужыне ўвасоблены ім у чатырох зборніках паэзіі. На старонках часопіса "Полацак" (Клііўленд) друкуюцца з працягам урыўкі з яго рамана "Із агню ды ў полымя", відавочна, заснаваным на жыццёвым матэрыяле асабістага ўдзелу ў ваенных дзеяннях, а таксама сваіх землякоў.

Паэзія Міхася Кавыля блізкая да народных вытокаў, напеўная, лёгка запамінаецца. Адзін з ягоных вершаў "Беларусь, мая ты кветка" ў часы ліхалецця і пасляваенныя гады прыдбаў народную мелодыю і выконваўся вясковай моладдзю на Навагрудчыне. У пачатку 50-х гадоў песня трапіла нават ад студэнтаў у калекцыю збораў фальклярыста М.Грынблата, які, належна ацаніўшы яе, зазначыў, што такі твор мог узнікнуць сярод беларусаў на чужыне. А цяпер вось стаў вядомы і аўтар яе слоў:

Беларусь, мая ты кветка,
Як мне шчыра не кахаць
Жыта буйнае ў палетках
І, як мора, сенажаць...
Усё так родна, блізка, міла,
Сэрца радуе, калі
Нават цёмная магіла
На сваёй святой зямлі.
Не забыць начлег, палеткі,
Жарт вячорак, сенажаць...
Беларусь, мая ты кветка,
Буду век цябе кахаць.

Два тамы паэзіі ("Творы", т.1, 1979 і т.2, 1981) выдаў на чужыне Янка Золак (сапр. Антон Даніловіч), таксама нарадзіўся на Случчыне (1912). Паэт жыве ў ЗША. Яго творы прысвечаны Бацькаўшчыне. Напісаны яны ў традыцыйнай форме, блізкай да народнай. Ім часамі выкарыстоўваюцца і класічныя формы: раманс, ода, акраверш. Паэзія Янкі Золака прасякнута глыбокімі пачуццямі да сваёй незабыўнай Айчыны Беларусі. Для паэта яна заўжды "светлая, чыстая..." і дарагая.

Вяртанне ў гады маленства і суровай маладосці асацыятыўна ўвасобілі ў сваіх вершаваных творах Алесь Змагар (Яцэвіч), былы слуцкі паўстанец (1903), Анатоль Бярозка (Мацей Смаршчок), Уладзімір Дудзіцкі (Гуцька) і Сяргей Ясень (Янка Запруднік).

Паэтычны голас таленавітых дачок і сыноў Бацькаўшчыны палоніць нас сваёй непадкупнай чалавечнасцю, верай у дабро, асуджэннем зла — пачварнасці ў жыцці народаў — нявольніцкіх лагераў, развязвання мінулай вайны і яе наступстваў. Голас гэты ўспрымаецца сёння як хрэстаматыйны, павучальны, што дазваляе ўявіць карціну перажытага, якая хвалюе праўдзівасцю, шчырасцю непасрэдных думак, навеяных цярністымі шляхамі таталітарнай эпохі, мастацкімі вобразамі, узятымі з жыцця. Кожная творчая постаць заслугоўвае ўвагі і глыбокай пашаны, бо дазваляе пазнаць час, які адыходзіць у гісторыю і павінен паспрыяць спакойнаму развіванню з бяспамяцтвам, каб народу ўсведамляць сябе цывілізаванай еўрапейскай нацыяй.

Дзяржаўны камітэт Рэспублікі Беларусь па друку выказвае глыбокае спачуванне галоўнаму рэдактару выдавецтва "Юнацтва" Пазнякову Міхасю Паўлавічу з выпадку напаткаўшага яго гора — смерці МАЦІ.

Першая беларуская газета

220 год таму каралеўскім старастам Вялікага Княства Літоўскага Антоніем Тызенгаўзам пачала выдавацца ў Гародні "Gazeta Grodzienska" — першая газета на тэрыторыі сённяшняй Беларусі. З першага нумара, які выйшаў летам 1776 года, яна штотыднёва выходзіла на працягу сямі год,— датуль, пакуль за самім А.Тызенгаўзам захоўвалася ягоная пасада.

На жаль, сёння амаль не захавалася нумароў Gazety,— яны загінулі ў Варшаўскім архіве ў 1944 г., калі немцы знішчылі горад пад час паўстання. Таму сучасныя звесткі аб ёй грунтуюцца на матэрыялах рэферата дацэнта Купалаўскага універсітэта, што ў Гародні, А.Мілінкевіча, які доўгі час займаўся гэтай тэмай.

Першая беларуская газета была польскамоўнай, бо выданне яе прыйшлося на час заняпаду Вялікага Княства Літоўскага. Але тэматычна яна была вельмі разнастайнай. Шмат увагі ўдзялялася міжнародным навінам, якія перадрукоўваліся з нямецкай перыёдыкі, таксама рэгулярна змяшчаліся ўрадавыя аб'явы, прыдворная хроніка, паведамленні Сойма і шмат мясцовых звестак. Дарэчы, апошнімі рэдакцыя абменьвалася з іншымі газетамі.

Досыць часта ўзгадвала газета ўсходнія беларускія ваяводствы, якія былі далучаныя да Расійскай імперыі пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай. Кароль Станіслаў Аўгуст Панятоўскі асабіста займаўся цэнзурай новага выдання, пачаўшы адразу пасля знаёмства з першым нумарам дасылаць А.Тызенгаўзу лісты, дзе ў ветлівай форме рабіў свае заўвагі, не пакідаючы без увагі нават граматычныя памылкі і стылёвыя недакладнасці.

Язэп СІНІЦКІ.

Даты і падзеі ў верасні

8 — Дзень нараджэння Дзевы Марыі, маці Хрыста.
— Дзень беларускай вайсковай славы — у гонар пераможнай бітвы пад Оршай у 1514 годзе.
— 155 гадоў таму ў Гарадзенскім тэатры адбылася прэм'ера аднаактнага музычнага "жарту" Станіслава Манюшкі "Латарэя" паводле лібрэта А.Корвіна-Мілеўскага.

9 — 60 гадоў з дня нараджэння Арнольда Міхневіча, беларускага мовазнаўца.

11 — 390 гадоў таму магілёўскі войт Яраш Валовіч прызначыў выбары "новага враду" на 16 кастрычніка, каб абраць "людзей добрых, ні ў чым не падазроных". Падставай такога рашэння былі бунты магілёўскіх мяшчанаў на чале з Стахорам Міткевічам супраць "вялікага обтяженя... кривду паносілі, падаткаў частыя.., на што тыя пенязі выдалі... лічбы нечынілі".
— 195 гадоў з дня нараджэння М.Піёна, стваральніка і кіраўніка Віцебскага балета Піёна.

12 — 225 гадоў таму расійскае войска на чале з А.В.Суворавым у бітве ў мястэчку Сталавічы (цяпер Воранаўскі раён) перамагло войска вялікага гетмана ВКЛ Міхала Казіміра Агінскага.
— 150 гадоў таму ў Полацку нарадзіўся Д.Н.Кайгародаў, вядомы фенолаг і лесахімік.

Падрыхтаваў З.С.

І СМЕХ І ГРЭХ

Вінцук АСЬЦЮК

ЖЫЦЦЁ — ЦУДОЎНАЯ СПРАВА!

Жыццё — цудоўная справа?
Чаму не?!
Сябры — злева, сяброўкі — справа,
Бутэлька віна на стале.
Андрэй Горбач.

Вы не кажыце мне ніколі,
Што жыць на свеце — гэта жах.
Жахліва корпацца на полі
І бульбу валачы ў кашах,
Карміць свіней, каб потым скварку
Пячы і, гледзячы ў акно,
Пра самагонкі марыць чарку...
Хаця... Найбольш люблю віно.
Вось і сягоння ёсць бутэлька.
І я заходжу ў дымны бар,
Дзе буду піць да паняўдзелка
За недзяржаўны ганарар.
Жыццё — цудоўнейшая справа!
Я ў цэнтры бара, як барон,
А хлопцы — злева, дзеўкі — справа,
І што нам з вёскі самагон.
Я дастаю віна бутэльку,
Як бомбу, з торбы дастаю.
Мяне палюбяць Франя й Гэлька
За справу цудную маю!

Заснавальнік: ТБМ імя Ф.Скарыны.
АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220029, г.Менск, вул.Чычэрына, 1. Тэлефон: 233-17-83.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:
Эрнэст Ялугін — галоўны рэдактар, Лявон Баршчэўскі, Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Радзім Гарэцкі, Ніл Гілевіч, Вольга Кузьміч, Анатоль Клышка, Уладзімір Ламека, Уладзімір Панада, Зміцер Санько, Здзіслаў Сіцька, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун.
Адказны сакратар — Уладзімір Аніскові.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара можа не адпавядаць меркаванню рэдакцыі. Рукапісаў рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.
Індэкс 63865. Замова 939

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку". 220041, г.Менск, пр. Ф.Скарыны, 79.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Наклад 2521 паасобнік
Падпісана ў друк 4.09.1996 г. у 15 гадзін.